

ŠIAURĖS ATĒNAI

2011 m. gegužės 13 d. Nr. 18 (1036)

ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

„Naujasis Baltijos šokis“: meno klastotę mušti nekorektiška — p. 4

Kontroversiški gegužės 9-osios skaitiniai — p. 8

Šaligatvių knygos recenzija — p. 9

„Šiaurės katinų“ sporto skyrelis — p. 12

Dryžuoti

DANUTĖ KALINAUSKAITĖ

Šį rudenį mudu su vyru pagaliau nutarėme nusipirkti baldus, naujus minkštasuolius vietoj senųjų, kuriems jau ar tik ne dvdešimt metų, paprasčiausiai baldai, bet... Iš namų išvažiavę taikiai, „Baldų rojuje“ susipykome jau po antrojo komplekto. Regis, niekas taip neapnuogina tuščumos ar mažų mažiausiai tektoninio ištrūkio jūsų santuokoje, kaip pirkimas kartu baldų. Šviesmečiais nutolę skoniai, pasaulėjautos, prigimtys, net niekuo dėti judvieju „protėvių išsišokimai“, šiaip jau neretai gana linksmi, atsistoja ašaka galugerklėje... Protėvių išsišokimai, giminės, dūzgiantys genealoginio medžio šakose... Senas mano bičiulis pasakojo apie giminės susitikimus, kai vienoj užstalej „paprastai“ susėda sodininkai, poetai, visokie skaitytojai, mastytojai, žodžiu, anot jo, pesimistai – tévo pusė, o kitoje „kaip taisykla“ ištaitiso skustos galvos, odinės striukės, net vienas kitas kasteitas pasitaiko, įvairaus plauko avantiūrystai ir gyvenimo biržos makleriai, kitaip tariant, vienos degimo variklis – motinos. Argi jiems įmanoma dėl ko nors susitarti? „Genai – galingas dalykas, – sako tas mano pažstamas, – jie ir many dažnai susėda vienas priešais kitą, eidami imčią, kuris kuri – tévas motiną ar motiną tėvą...“ Ir tai vis kova, nuolatiniai debatai su savimi, galvoji sau, o su Kitu?

...Mudu ilgai skyriumi blaškémės po parodutuvės aukštus. Iš tolo mačiau, kaip už kokių penkių minkštujų baldų komplektų mano vyras, kažką vienas mintyse kalkuliudamas, matuoja, stumdo mūsų buto sienas, čiupinėja paviršius, faktūras. Čiupinėjų savo ruožu ši bei tą ir aš... Po kokių dviejų valandų jis, vienėšas ir pasimetęs, gobelenų raštais apvilktomis akimis, jau slinko pasieniui. Manau – jam pačiam nežinoma kryptimi. Tą akimirką ir aš priguliu ant pirmos pasaikaikiusios sofos. Buvalu labai išvargusi. Gal tai viso gyvenimo nuovargis? – pagalvojau. Ir pasakiau sau, vėliau ir prišokusiam su bloknodu pardavėjui, o galiasiai ir tolėliau mindžiuojančiam vyrui: „Darykit ką norit, bet iš čia aš jau niekur nesitrauksiu.“

Taip mes tuos baldus ir nusipirkome. Tik grįžę išvydome – ką. Dryžuotus.

Gal kam nors dryžuotumas asocijuojasi su zebrais, jūriukine ar tvora, man, nežinau kodėl – su kalonio drabužiais. Mano kartos žmonėms dar, ko gero, ir su „Dvylikai kėdžių“ pagal Ilfą ir Petrovą – su tuo filmu juk užaugome. Tikrai, kai mūsų draugai susėda ant tų dryžuotų minkštasuolių ir, gerdami vyną, šnekučiuojasi apie krize, indėlius, PVM ir nekilnojamajį turą, dievaž, gali matyti, kaip visiškai pasamoninėti, tiesiog instinktyviai sustangréjusiais sėdmenimis jie bando apčiuopti, – kaip kadaise vilties vis neprarandantis Kisa Vorobjaninovas, – ar po dryžuotais apmušalais per stebuklą neslypi 150 tūkstančių aukso rublių vertės deimantai. Juk už juos galėtum atsidartyti nuosavą žvakų fabrikėli, o kas – prisipažinkim – apie tokį fabrikėlį nesvajojam!

Dabar jau su tais įkyriaus dryžiaiapsipratau. Be to – baldai funkcionalūs: vienas minkštasuolių išsitiesia ir virsta tokiu tarsi operacinė stalu. Aš ant jo ir miegu. Gulint ant jo brékštantis rytas kaskart pincetu pakelia akius voką, mažu pirmojo šviesos spindulio prožektoriuku pašviečia į vyzdžius: „Na, gyva dar?“

– Gyva, – atsakau jam vien lūpomis ir nubundu.

Pro langą mūsų devintame aukšte išvystu – nelygu koks rytmety – dangaus skliautus ar debesų sąvartas lyg po mūšio, vėjų provėzas, kelius ir klystkelius arba orą – lietus per naktį jį skalavo, kol išskalavo dramblio kaulą, girdžiu, kaip

atsimūšdamas ijo gelsvą paviršių suskamba paskutinysis lašas. Prasideda diena... Šiuryt turėjau išvysti ir skalbinius, kuriuos vakar prieš guldamasi išdžiausčiau balkone. Bet vos pramerkiau akis... Laikiklio kartelė buvo atsikniedijusi, paklodės ir užvalkalai, matyt, sukritę žemėn, o prie lango priplakti mano vyro marškiniai... Bet tai buvo ne marškiniai, pastirau... – jais vilkėjo nematomas vyriškis: spauste spausdamais prie stiklo, prisidėjęs prie nematomos kaktos nematomą delną, prisimerkęs idėmiai žvalgė, kas yra viduje...

O vakarop pasirodė – jis.

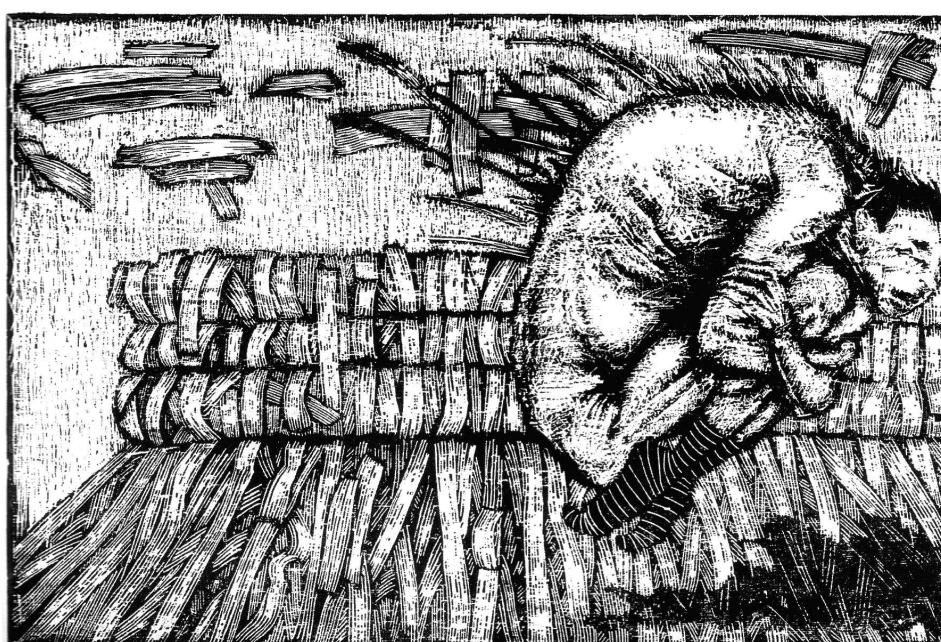
Janas, mano vyro pusbrolio Jaroslavo sūnus. Po tiek laiko... Mirus pusbroliui, su kuriuo ne per artimiausiai bendravome, tarsi ir žadėjom, kaip ir daugelis, pasirūpinti gimine.

Kai ištinka, būtent – kai ištinka, tokie susitikimai, žaibu pralekia visas žmogaus gyvenimas. Štai Janas – gal septynerių metų, ne vaikas, o, kaip žmonės sako, – gyvsidabris. Štai – paauglys, kai tas gyvsidabris kuriam laikui aprimsta, išsiblaškės ir „išbèges“ kaip bulvès daigas; per vienas Velykas mūsų namuose pusbrolio žmona, medicininį spiritu mègstanti ligoninės chirurginio skyriaus seselė (pusbrolis véliau su ja išsiskyrė), ji vis niukina: „Na valgyk gi po galais ką nors, nebūk chamas.“ Bet jis vis tylia, tik kai per velykinę televiziją kažkas kažką nušauna, staiga išraudeš ir susižavėjės riktelį: „O, kokia pasigérētina mirtis, visi matėt?“ Dar po kiek metų teko išgirsti – Janas, prasibastęs Arménijoje, Spitake, paskui Rusijoje, už Uralo, Sibire, gyvena susidėjęs su daug vyresne moterimi, naše, dvieju paauglių sūnų motina, miega pasikišęs po pagalve pistoletą. Kartą, koridoriuje išgirdęs kažin kokį triukšmą, émęs šaudyti, aklai, į kairę ir į dešinę. Nervai... Sako, suvarpė ir savo, tiksliau, Jaroslavo, tévo, akordeoną „Weltmeister“, juodą lakuotą, 120 bos, tiesiog ištempė dumplinge ant sofos ir užsimerkęs šaudė šaudė... Kodėl? Nes tas „blogai grojo“. Dar jis, regis, išsigijo lazda su prisukama gyvatės galva, joje – kapsulė įmontuota, o kapsulėje, jau nesunku atspėti kas, – kalio cianidas... Žmonės, kurie taip elgiasi – sakoma – turi reikalų su „akmenėliais“. Tačiau mano vyras niekuo tuo, nei gyvatės galva, nei „akmenėliais“, apie kuriuos, tiesa sakant, nutuokė ne ką daugiau už mane, nepatikėjo. Ir vis dėlto labai ant Jano supyko.

Dabar Janas dairėsi, vis švilpčiodamas iš nuostabos – tikriausiai atpažindamas kai ką iš savo praeities, daiktus, kvapus, mus, galų gale „dédé“, „teta“ burnoje, kaip vaikystėje – cukruotus marmeladinis saldainius, pamenant – tamprūs žali, geltoni, violetiniai... Koridoriuje ant lentynos pačiupinėjo jūržolių kamuoliukus iš Tuniso pakrantės – o, Viduržemio jūra suka tokius puikius veltinius? – žinot, su tokiais nė Sibire nesušaltum, faktas... Ta pati gyvsidabriška prigimtis, rodos, nusigrežk, ir koks nors daikciukas – miniatuūrinis veltinis – bematant išnyks jo kišenėje.

Jau pats laikas ir apie tuos protėvių išsišokimus... Jano propresenelis iš tévo, taigi ir mano vyro, pusės buvo Napoleono armijos karininkas, prancūzas. Didžiajam Bonapartui žygiuojant į Rytus, pakeliui kareiviams iš žmonių imant – pieną, kiaušinius, vištą, arklius, toks karininkas, pavarde Šerlatas, anot vyro giminės, ši bei tą ir paliko – sudrumstas Zarankos Sofijos iščias. Kai Napoleono kariai jau traukė per Lietuvos žemes atgal, t. y. kai buvo įžengę į istorijos vadovėlius kaip zombiei – nušalę rankas, kojas ir veidus, iš padvésusių arklių čiulpdami kraują, dantimis plėsydami mėsą, neregėtas dalykas – valgydami net formaldehyde išmirkytus Vilniaus universiteto laboratorijos egzempliorius, mirdami nuo išsekimo tiesiog gatvėse, – Sofija, laukusi savo kareivio, bet taip ir nesulaukusi, jau buvo nunokusi kaip rugio varpa ir rengėsi subyrėti... Sausį gimusį kūdikį įregistruavo medinėje bažnytėlėje Šerlato pavarde... Koks giminėje klaidžiojo to prancūzo paveikslas: balti getrai, raudonas švarkas, uniforminės sagos, kurios su pulko numeriu įspaustavo rausvan Sofijos žandan, kas be ko, prancūziški ūsai – linksmi, duriantys jai į kaklą ir, reikia manyti, ne tik, juodos sabalo akys ir elegantiškas kūnas, kuris kaimiečiams atrodė – „čiuplus“.

Nukelta į p. 3

Andrzej Załecki. Avarinis nusileidimas. 1993

Bet juk žinot, kaip būna – per laidotuves visi viską žada, telefonu numeriais keičiasi, adresus užsirašinėja, tačiau kada tie pažadai tesimi... Be to, Dievas mato – veltui to vaikinuko ieškodavom, ir kiti, sako, veltui ieškodavo. Sako, jis buvo labiau linkęs į motinos pusę, jos gimines, ten ir dingdaunes, kas dabar supaisys... Gal, kai sumausdavo sažinę, o ji kartkartėm vis sumausdavo, galvodavau, – jam ambicingai nieko iš nieko nereikia, nes yra pernelyg išdidus. Gal – įsižeidęs, kad tévas jį paliko, yra tokia nuoskaudų, pačių nevaisingiausią, adresuotą mirusiesiemis, rūšis... O dabar štai mažne po dešimties metų atsiranda pats.

Ir – ką išvysti?

Kiek per anksti – už akių – užbègusį laiką, kai jis – paskuba nebelaikdamas, kol suaugs ir sutvirtės tavo stuburas... Per ankstyvas auksinės iiltinis dantis. Šlubčiojantis, nes, atrodo, truputį trumpesnė kairė koja. Juodas kostiumo švarkas ir balti „Pumos“ sportbačiai. Autobusų stoties pozeminės perėjos spurginės aliejaus kvapas ir tas kitas, vyru klasika – cigarečių nuorūkų, kai įkyrus palaikis jo siūlas diena dienon vyniojasi iš peleninės ausdamas, ne – per ilga sumušdamas kietą vienatvės vidpadį. Nuo rūkymo pašiurpusios balso stygos... Nulenkes galvą Janas pabučiavo man ranką, galantiškai, kartu siek tiek nesąmoningai flirtuodamas – lūpas užlaikydamas ant mano mėlynosis venos, net pyktelėjau. Dar man pasirodė – nežinau kodėl – lyg jis būtu ilgai bégės...

Apie iššūkius

Madinga Lietuvoje tapo juoda spalva. Arba pilka, pilai juoda, giliai tamši ar tokia, kuri, anot Ilfo ir Petrovo, senovėje vadinosi „Plėšiko sapnas“. Aš čia apie tautinėje žiniasklaidoje, interneto autorų ir komentatorių atsiliepi-muose paplitusi pesimizmą, kuris virsta lietuvių nacionalinio būdo bruožu. Viskas yra blogai – ūkio raida, švietimas, valdininkų elgesys, medicinos paslaugos, policija, premjeras, maisto produktų kainos ir kokybė, gatvių būklė, viešasis transportas. Tiktai ugniagesiai gelbėtojai ir prezidentė Grybauskaitė išlaiko aukštus gyventojų pasitikėjimo reitingus, jeigu apklausos nemeluoja, kas taip pat yra blogai.

Praetą savaitę sėdėdamas kavinėje Vilniaus Rotušės aikštėje stebėjau džiaugsmingą aplinką – gražūs stilingai apsirengę šeimos žmonės, energingi dviratininkai, kostiumuoti verslininkai, sėdintys su partneriais iš Skandinavijos (šiuos jau atskirsi ne pagal rūbus kaip anksčiau, o pagal antropologinius bruožus). Pro šalį lėtai plaukiantys brančūs automobiliai tarsi patvirtino premjero Kubiliaus žodžius, kad krizė Lietuvoje baigėsi. Esant tokioms kuro kainoms lietuvių važinėja nedidelio sunkvežimio dydžio džipais, kai vargšai belgai ar olandai mina dviračius. Žinoma, suprantu, kad Rotušės aikštė nėra tipiška Lietuva, tačiau pokyčiai, vykstantys Lietuvoje, neturėtų būti vertinami vien tamsiomis spalvomis.

Šiandien galbūt stinka vizijos ir optimizmo. Mes neturime misijos tapti krikščionybės gelbėtojais kaip Rusija XIX amžiaus slavofilų vizijose ar nešti „baltojo žmogaus naštą“, kaip Britanijai siūlė Rudyardas Kiplingas. Vizija sukurti modelį sekmingai veikiančios demokratinės skandinaviško tipo saugios valstybės, kurioje nebūtų ryškių socialinių skirtumų, o didesnių džipų savininkai mokėtų di-

desnus mokesčius, galėtų tapti vienijančiu siekiniu. Daug ką turime – išsilavinusį ir smalsų jaunimą, kuriam senoji sajūdinė karta yra privėrusi duris, turime sunkiai dirbančią darbščią darbininkų klasę. Imkime kad ir atsigauantį Lietuvos vežėjų verslą. Ar daug kur Europoje rastum drąsių sunkvežimių vairuotojų, gabenantį krovinius nuo Iberijos iki Sibiro? O lietuvių pasirodė besantys verti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyčių, traukiančių į Rytų platiabes, vardo.

Turime veikiančią demokratinę sistemą, garantuojančią daugiau ar mažiau stabilią valstybės raidą. Tad ko trūksta? Gebėjimo suvokti, kur reikia pasukti ir kokiomis galimybėmis pasinaudoti šiuolaikiniame pasaulyje. Tad ir nuolat juodomis spalvomis piešiama emigracija (ypač kai išvykstama studijuoti) taip pat gali turėti pozityvią reikšmę – išvyjama galimybė atsivežti naujų idėjų, *know how* žinių, kitokio mus supančio pasaulio suvokimo ir pabandyti tai išvydinti Lietuvoje. Galbūt tai idealistiniai svaiciomyai? Bet man jie priimtinesni negu Lietuvoje paplitęs pessimistinis niurzgesys.

Yra tautos, kurios nepalankiomis sąlygomis sugebėjo sukurti klestincias valstybes. Ir yra tautos, kurios išbarstė savo pranašumus net tada, kai jų turėjo. XV a. Portugalija buvo maža vos 1 milijoną gyventojų turinti šalis, kurios pagrindinės eksporto prekės buvo vynas ir cukranendrių cukrus. Ji lyg ir turėjo tokia išlikti ir prekiavoti savo nederlingoje žemėje išaugintais natūraliais produktais. Tačiau ji virto imperija, valdančia teritoriją nuo Brazilijos iki Tolumų Rytų. Portugalų ekspansija stebina todėl, kad imperijai sukurti jie neturėjo nei žmonių, nei išteklių, be to, galimybės statyti okeaninius laivus buvo ribotos. Portugalai

pasinaudojo religiniu entuziazmu, gebėjimu panaudoti mokslo ir technologijos žinias ir mobilizuoti kitas tautas savo siekiams išgvendinti. Portugalija turėjo ne bebraštes vandenynų teritorijas, o tik uostus, tokius punktus kaip Goa ar Malaka ir sasiaurius, iš kurių buvo galima kontroliuoti prekybą Indijos vandenyne. Tačiau XVI a. padėtis šalyje pasikeitė. Isigalėjo netolerancija. Inkvizicija pradėjo persegoti eretikus ir žydus, šie buvo priversti bėgti iš šalies. Tarp jų buvo daug astronomų, mokslininkų, navigacijos specialistų. Kartu jie pasiėmė pinigus, komercinius *know how* gebėjimus, ryšius, mokslo žinias ir dar daugiau – tą smalsumą ir žinių sieki, kuris skatina mąstymą.

Portugalija tada pasuko susinaikinimo kelui ir XVI a. viduryje atsiliko mokslo ir komercijos srityje, žemės ūkio ir pramonės raida sulėtėjo, intelektualinis gyvenimas užgeso. „Nauda iš prekybos prekėmis yra menka, lyginant su verte, kurią turi prekyba idėjomis“, – rašė istorikas ir ekonomistas Davidas S. Landesas puikioje studijoje „Tautų turtas ir skurdas. Kodėl vieni yra tokie turtingi, o kiti tokie vargsai“ (*The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich and Some So Poor*).

Dabar Portugalija, kurios skola išaugo iki 94,4 % BVP, t. y. viršijo 150 mlrd. eurų, yra euro zonas valstybių galvos skausmas. Ko moko jos pavyzdys? Demokratija, tolerancija ir mokslui, intelektui bei karjerai plėtotis palankią galimybų suteikimas gali sąlygoti šalies progresą. Ir atvirkščiai.

VYGANTAS VAREIKIS

Visi laiškai – žirafos

Proto bent kiek turite, astronaute, laivais nežaist?

Jei nori susitikt pirmadienį, laišką pradėk A raide, o jei sekmadienį – raide Ž. Kelnės-kepurė bus A1, tikrovėje tai vadinsime kombinezonu. Šiame pasakojime kelnės pri-kniedytos prie kepurės, vadinasi, jei ateisiu apsivilkusi kelnėm-kepure, tai bus penktadienis ir tikrovėje vadinsim jį pirmadieniu. Jei ateisi su rašalu panagėse, sekmadienį panaudosim vietoj ketvirtadienio.

Jeigu jau esi gyvas, tai malonėk kombinezoną ir rašalą panagėse nešioti kruopščiai apgalvojės ir pagal slaptą pa-skirtį. Ačiū už pagarbą mano asmeniui, neduodančiam jokios naudos.

Nesileisdama į išplėstinius sakinius spygteliu, kad čia žaidimas laivais. Turiu kuo drąsiau, stipriau ir vikriau parašyti apie slaptą ženklu sistemą, kitaip iki gyvenimo pabaigos antakius užtvankos grius ir grius, ausys pjausis, pėdkelnės nusidraskys, aštuonkojai trikojinsis, lokiai plėšysis į šimtą lokiukų ir alijošiai neaugas, o tik stovės ir dairysis, kas čia vyksta.

Rizikinges reikalus, aptari, nuglostai kiekvieną *klostę*, ir tą, kurioje špagą suslepi, ir vis tiek ima paskui žmogus ir be menkiausio gailesčio pamiršta viską.

Štai tau ir nepanaudotos paslapstyti. Galvoj lieka tik avies formos šuns pavadinimas. Iš keršto. Rekomenduoju galvoti apie Rembrandto ir Dürerio modelius, kad supras-tumėte, su kuo turit reikalą. Tuomet tavo nenupjautose au-syse skambtelį – sulauki dulsvos šviesos, paskui keturios *bliednai* geltonos klostės, arčiausiai abrozdėlio, pirmoji labiausiai patamsėjusi, antrosios apačioje neryškiausi gėlių kontūrai, trečiojoje – špaga, tik trauk ir prisimojuok, kol jis sriaubs sriuba, vis tiek nė susigaudyt nespės, nes įsimiklino pamiršt pinkles.

Proto bent kiek turite, astronaute, slaptaviečių nenaudojat?

Jei jau skirta man išverti, kad visi parankiniai pamiršta slaptavietes, tai ir sulaukėjau. Romantič beprotybė, jiems tik ilgėtis ir žavėtis, jie jau geriau meškai po kojomis kris, negu slaptavietę atsimins.¹

Rembrandt. Autoportretas rytiškais rūbais. 1631

Keičiantis įvykiams ir scenografijoms prisireikė apsi-mesti sodininkę arba bent nesikabineti prie žmonių.

Ir nesikabinėju, galbūt, sėdžiu po obelaite, galbūt, kai-myntai apsukrūs, verda šaltieną, galbūt, jokių kitų jų egzis-tavimo įrodymų ir neturiu, jei turėčiau, kaipmat prisišlie-čiau. Tuomet vėl keistusi įvykiai ir scenos, ir prisireiktu tomis savo rankomis mokėti puodus sukioči, bet puodai tu-ri savybę išnykti iš manų nagų dar nepasirodė. Dabar tik galvosi. Tol, kol kas nors išvilius arba nusibos kūstis toje savo galvoj.

Mama spigai matikuoja narcizus ir aš turiu prisimini-mų apie matikus ir šaltieną, apie tai, kaip žmonėms jie pa-tinka. Mamos parankinis rauna serbentų krūmą, o močiutė čiaudi ir svirinėja iš pykčio, nes jos sugalvoti veikėjai gre-siant pavojui slepiasi krūmuose. Tikrovėje šią dieną vadinsim šeštadieni.

Visgi parankinių čia turiu – vištos kaišioja link manęs galvas, katinas pasižiūri į akis ir pasiūlo sandėrį – raitysis aplink kojas į rankoves sukišdamas savo uodegą, rankovės užsikimš katės plaukais ir labai baisios skruzdėlės į pažas-tis eis kailiniu takeliu.

Prašau pinklių ir paslapčių prigalvoti, o aš einu klausytiš-kių kačių maurojimo ir stebėti parankinio nudraskytu vei-du. Taip ir gyvensiu šiandien – maklinėsiu ganyklom pir-mynt atgal su rujos apimtu parankiniu ir savo kėslais, o ma-no parankinis žinos, kas man patinka, vesis apžiūrėt mal-kukų, nuves atokiau, ne tam, kad pabučiuotų, tam, kad karutį pasimatuočiau.

Ir laikykit mane po lempom, būkit su švarku, aš su pet-nešélém ir veidu, turinčiu avies bruožų. Iš keršto. Reko-menduoju prisiriūrēti Modigliani mergelių, kad supra-stume, su kuo turit reikalą.²

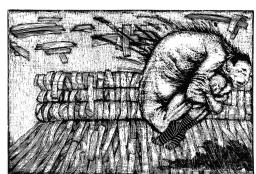
Postimpresionistiškai bučiuoju, be ausų³

Akvile *žilinytė*

¹ Kai kabinėjuosi prie žmonių.

² Kai nesikabinėju prie žmonių.

³ Jau seniai norejau postimpresionistiškai publiuoti, bet turėjau iki galos įsitikinti, ar neklystu.

Dryžuoti

Atkelta iš p. 1

Smulkutis Janas, apžiūrinėdamas senajį suvenyrą, piestu stojantį žirgą, – už žąslų jį bando suvaldyti šalimais stovintis pusnuogis antikinis raitelis, – trekštėlėjo gipsinę žirgo kojelę. Mano vyras garsiai atsiduso: jtvmtj, tas apdulkėjęs arklys stoja piestu jau metų metus ir jam niekada nieko nėra nutikę...

– Šerlatai... – pradėjo, ūmai išrausdamas nuo vidinės kovos.

– Norėčiau, teta, dėde, jei leistumėt, kiek apsipraust...

Na, žinoma! Žvilgsniu įsakmiae suturėjau vyra ir tekino puoliai ieškoti rankšluosčio.

Vonioje Janas mirko ilgai, labai ilgai... Vyra mindžika vo už durų dūsaudamas, stenēdamas, kol galiausiai pasiryžo ir užėjo – nutrinti nugaros. O iš tiesų, žinoma, pasikalbėti, vyriškai. Kada, jei ne dabar: nuogas žmogus toks atviras. Ir – absoliuciai beginklis, toks tai jau tikrai nešaudys kur pakliūva, panašu, ir nelabai tuo tarpu turėtų iš ko. Be to, viską išguldys kaip ant delno. O jau kad yra ką, tai yra!

Bet aš beveik negirdėjau jų kalbantis. Manau, jei ir nesikalbėjo, vien pliuškeno vanduo. Vyra, išejęs su prakaito kruopomis ant kaktos, paraitotomis rankovėmis, tik skėstelėjo rankomis:

– Na ką aš galiu tau pasakyti... Ties raktika liu – duobė, gili, matyt, kokia dalba ar beisbolke užvažiuota. Po šonkaliu – randas, pagal vaizdą galėtų būti ir nuo atsuktuvo. Blauzdoj – trys metaliniai strypai, žiemą, reikia manyti, traukia šaltą. Iš kelio girnelės kažkas išlindęs, toks ketas, spėju – varžtas...

– Bet, Dieve mano... Ką visa tai reiškia?

– Ką ką, – mano vyras nusispovė. – Tik tau vienai dar neaišku – veteranas jis. Metalistas. Be medalų tik, kaip matai. Be apdovanojimų...

Janas pasirodė po geros valandos, įraudęs, išleisdamas paskui save tumulus garu, apsilikęs tuos pačius drabužius, nors buvau palikusi kai ką iš svarią vyro rūbų. Bet – stipriai kvepėdamas. Dirstelėjau vidun – ant vonios kraštų juodavo ryškus purvo rantas, užtat „išeiginių“ kvepalų „Activist eau de toilette“ nuo lentynelės, mūsų itin tausojamų, nupiltą karališkai, gera pusė flakono, dar klausimas, – pašnibždėjo man į ausi vyras su nuoskauda, – ar nenugerta...

Janas atsistojo kambaryste, priešais langą, spryokliuodamas ant tų savo „Pumų“, jau, atrodo, pasiryžęs viskam – sunkiam pokalbiui, kurio po tokios neblogos, niekuo neipaigejančios, pradžios uch kaip nesinorėt...

– Janai... – vėl atsargiai užvedė mano vyras...

Skambutis! To tik ir laukęs, o gal ir laukęs iš tikrųjų, Janas, visas nušvitęs, nuskubėjo prie laukujų durų.

Ir – ką gi... Vidun jėjo dvi mums nematytos moterys. Viena – maždaug keturiaskimties, aukšta, krūtininga, apeidi, apie tokią rusai pasakyti – „diva“, ji ir kalbėjo su rusišku akcentu, kita – tikrų tikriausia žydė, juodais iki mėlynumo plaukais, kumpa nosimi, raudonais, truputį užlinkusiai iš vidų vanago nagais, – tokios stveria Fabergé kiaušinį ir skrenda su juo iš lizdą nepasiekiamoje medžio viršūnėje tarp debesų jo perėti... I mus jos žvelgė nepatikliai, ir Janas padrāsino:

– O, nenusigaskit. Čia visi savi. Jauskitės kaip namie.

Spryokliuodamas ant tų savo baltų sportbačių kaip kietas vyrukas – raišumas „kietumui“ nė kiek netrukdė, veikiau net priešingai – kaip tikras šeimininkas nusivedė jas į saloną. Prieš uždarydamas paskui save duris, mirktelejo mano vyri. Šis – nūnai svečias save namuose – sėdėjo, kaip tokiai atvejais žmonės sako, sustulpėjės. Na ką, motin, neblogai, mmm? – sumykė, pašnairuodamas iš mane, jis buvo pažemintas. Ntaip... – atitarau. – Ntaip... Tačiau ką mes galėjome? Nieko. Tik gaudyti, kas anapus durų. O ten – šnabždesys, šiugždesys, šlamėjimas, kažkoks pokšteliėjimas, krūtininis juokas, panašus į balandžio ulbavimą. Viena moteris, na, aišku, ta „diva“, staiga uždainavo užulbavo pro nosi, taip su pavinguriavimais ir, atrodo, ne rusiškai: „Merga... Kuminica... Osakica... Rankovica... Čyyy dobža, čy nedooobža...“ Tai jie ten, po biesais, dar ir dainuoja?! Mano vyras delnais iširėmė į kelius (jebite!), ryžtingai apsiplendės atsistojo ir žengė prie durų.

Vaizdas, kurį kambario perspektyroje išvydome, esu tikra, turėtų būti saugomas gražiausiu rinktinės pasaulio vaizdų saugyklose kaip chrestomatinis. Be jokios konkurencijos – šalia žérinčios Džomolungmos ir Austrijos Alpių ledo krioklių – sušalusiu kaskadų, šalia Madagaskaro kalkakmenio adatų miškų ir Indonezijos ežerų-chameleonų, mainančiu spalvas, šalia Bora Boros koralinių rifų ir, žinoma, tirštų Korolando kanjono rūkų, krešančio saulėlydžių raudonio... Visi trys jie buvo palinkę virš tamsiai violetinio aksomo ant stalo.

O veidai... Veidus apšvietė mėlyna, žalia, gelsva, violetinė, purpurinė, auksinė, sidabrinė šviesos, ne, veikiau jų veidai prasišvietė pro tomis nežemiškomis šviesomis raibuliuojantį vandenį, tarsi jie visi trys žvelgtų iš anapus. Iš anapus aksomo realybės. Iš mažų kūgių ir briaunotų rutuliukų, pagalvėlių, širdelių ir ovalų, iš mažučių plika akimi neįžiūrimų jų gelmių, su galinga išcentrine jėga trykšto spinduliu, lūždami mūsų lempos šviesoje. Taip, taip, neapsirikot – ant violetinio aksomo, kaudamiesi dėl vietos po saule, t. y. mūsų lempa, grūste grūdos – briliantai, rubinai, safyrai, smaragdai... Taip, tie patys pasakū smaragdai, nudažantys aplink save orą žaliai, geltonieji safyrai – lūšies akys, lietus lašo formas perlai, dangaus mėlynės tanzanitai, neoninio mėlyno spindesio turmalinai, gyvybės akmenys – vyšniai rubinai, – čia pat tavo akyse orą iškrivinantis... Net pagalvojau: štai kur taip ilgai po pasaulį, epochas ir ekonomines santvarkas klajojės Kisos Vorobjaninovo lobis. Bet mūsų dryžuotieji baldai buvo sveikutėliai – gūdžiai virbendama nestyrojo né viena jų vidurių spryrokė.

Mano vyras, staiga sumažėjės, supilkęs ir dar labiau praplirkęs, taip akivaizdžiai iš šiapus aksomo – krizės portomas Lietuvos, – amą atgavo ne tuo.

– Šerlatai... – jis šoko ištiktu pirštu rodė į stalą, ir nuo „Primos“ parudavęs smilus vargiai fokusavosi į taikinį.

– Akmenėliai, dėde, – atsakė Janas nemirktelėjės, kaip kietas vyrukas. – Neblogi, ką? Kad ir šis, ut, toks paprastutis... – jis, pasikuitęs kišenėje, ištraukė anglies gabaliuką, išmetė į orą ir virtuozo judeisi kumštyme sugavo. – Šitame, jei norit, – visa jūsų aprūpinta ateitis. Senatvės liuksusas. Su pilnu aptarnavimu. Žodžiu sakant, dėde, – penkios žvaigždutės.

– Tokiam?.. – maciau, kaip mano vyro, visada geriau už mane mokėjusio pakilti virš „labai laikinų materialinių vertibių“, ir – pakilti oriai, akys godžiai sublizgo, ir jis neįstengė nuslėpti nusivylimo – JO ateitis, šitokioms grožybėms plieskiant, ir dar kur – nuosavuose namuose, tik, atsprašant, šūduke? Gabalėlyje – purvo?!

– Neapdorotas deimantas, – nusijuokė Janas žinovo juoku. – 56 galimos briaunos. Žinoma, ne kulinamas iš karališkojo skeptro, bet... Abrakadabra, – jis patrynė gabaliuką į rankovę, ir iš po juodo rūko ėmė smilkti balta šviesa, panaši į sniegą, o gal blyškaus debesies krašteliš. – Šitame šūduke, dėde, – visos spalvos, gražiausiai sodai, iš jų įeisit, bet jau niekada nebešeisit – sielą įsiurbs, faktas. Tėvų motiną dėl jo papajausit, ne vienas jau, kaip bebūtų gaila, – ir papjovė... Aišku, kad jie – purvini, – pasakė mėgaudamasis, nuoširdžiai ir nepadoriai, – labai purvini... Visi pasaulio almaižai, jei norit, visi tobulai balti deimantai, visos brangenybės, iš kurių trykšta tyriausios šviesos šaltiniai, yra purvinos. Ir, kas be ko, – kruvinos. Žinot, kiek dėl jų lieka be rankų, be kojų, be ausų? Be smegenų. Be kiausiu, dėde! Ir tai dar ne pačiu blogiausiu atveju...

Pastebėjau, kad ponios – susierzinusios, šnabždasi. Brangakmenių spindesio apduotą savo vyra, tokį visą „komini“, be sąmonės, jėga išstūmiai į koridoriu. Vaclovai, SU-SI-IMK, sušnypščiau nuo to spindesio aiškiai apkurtusion jo ausies geldelėn, nebūk idiotas, mes čia nieko negalim, tik LAUK-TI.

Tačiau jie ten, matyt, išgąsdinti, šnekūčiavosi jau nebeilgai.

Kai Janas išlydėjo moteris pro lauko duris, man kažkodel pasirodė, kad po ilgais sijonais jos iščiuožia pačiūžomis, o gal išrieda riedučiai, žodžiu, – plaukte išplaukia (per laiką, visas tas epochas), iš sienų brūkšteli šilko suknių palankai, išgirsti lengvutę vėjo nešamą elegantiško pokalbio nuotrupą, tokia galėjo nuskambėti kad ir ano amžiaus pradžios rusų klasikoje po kokia sningenčios vyšnios šaka ar saulėtu skėčio ažuru:

– Ponas Janai, ar jūs čia ilgam?

– O ne, ką jūs! Aš čia tik tranzitu...

...Iraudęs po vonios jis atėjo į virtuvę. Atsistojo man už nugaras lyg šeimynyktis po ilgai trukusių klajonių per petį pauostyt – namų, mmm, bazilikos-mairūno-peletrūno... Tarytum šeimynyktis patapšnojo ir per petį vyri. Bet šis sėdėjo išsigaužęs, tiesiog sukrėtęs į save ir į Janą pažvelgę iš apačios, baltomis – taip žiūrima po gero kaušo. Žmogus – man jo net pagailo – visomis įstangomis, visu protu grūmėsi su savo prielaidomis („baltos dėmės“, kad ir kur būtų – ne jam), „ne išpirsto laužtais“ įtarimais, galų gale jau ir vienu kitu (nepaneigiamu) įkalčiu, bet užvis labiau – su įsielusiu vaizduote: moterys, briliantai – „akmenėliai“... Kas, po velnių, jam, šviesaus atminimo Jaroslavo sūnui, išuko tuos varžtus? Kokios jėgos jis atsuktuvais grėžę? Kokios – kniedėmis kniedijo? Ir kas už tų kniedžių, t. y. viso to, slypi? Pagaliau kokių tų jėgų valdomame pasauluje mes visi gyvename? Nusikaltėlių karteliai, grupuotės, šešėliai, argi tie šešėliai nepasikasę jau po viskuo – ką kita kasdien tik ir girdi? –

valstybės pamatais?! Klausimai – alkani, kimbantys į klešnes, ir, kas baisiausia, jų tik daugyn. Vis alkanesnių. Nuo jų, jebite, jau aktyse tamsuoja!

O Janas, visas lengvabūdiškame (prancūziškame) „Activist eau de toilette“ debesėlyje, lyg niekur nieko atsisėdo laukti vakarienės: „Dėde, teta, nesigąsdinkit – aš čia neilgam, tik tranzitu.“ Žiūrėdamas į savo sunertas ant stalo rankas, dar lyg tarp kitko pasiteiravo, ar niekas, kol jis čia, pas juos, neskambino, ar niekas nebuvo užėjės. Ne, Janai, atsakiau, niekas. Kam tu po tiek metų dar gali būti įdomus, bandžiau pajuokauti...

...Jei kas mus taip sėdinčius prie stalo būtų stebėjęs iš lauko, kaip aš kartais mėgstu iš tamsos pro neuždengtus langus žiūrėti į žmones stalinių lempų, toršerų fone – šviesos kokonuose, į buities scenas virtuvėse ir kambariuose – šviečiančiose déžutėse, būtų pamanęs, kaip jaukiai čia dūziajia vakaras, maldamas šviesos miltus. Tačiau... Mus stebėjo, tik ne pro langą – tai staiga tapo taip aišku – pro optinį taikiklį! Ir, laikydamas pirštą ant gaiduko, – taikėsi. Kaip tat justi, klausiat, gal ką skauda? Taikiklis sielą siurbia. Ir tu, kurie taikosi, ir tu – į kuriuos, ir dar nežinia kurių labiau... Aš neapsirikau – Janas buvo ilgai bégės. Bėgo jis ir dabar: genamas nerimo ir baimės – tos ir šiaip pamatinės žmogaus būsenos – be perstojo maigė televizoriaus pulteli, bėgo iš kanalo į kanalą, per pasaulį, žinoma, métymadas pėdas, per kalnus, vandenynus, kalkakmenio adatų miškus, aštrius kaip skustuvai, juose, neatsargiai žingtelėjės, gali patas sau odą nusidirti, per Kolorado kanjono elektros audras, įžiebiančias gaisrus, brovėsi per tirščiausius rūkus, kas būtų pamanęs – jie gali išlaikyti žmogų, ypač tą, kuris pėdas mėto... Ji, aišku, vijosi. Skalikai, kulkos, vienas Dievas žino, kas dar. Likimas, tas tai jau kas be ko... Tačiau mes taip nieko tikro apie jį ir nežinojome. Turbūt to nežinojimo užhipnotizuoti lyg idiotai sekiojome jo ranką su pulteliu – kadra po kadro ir nesumojome, ko paklausti, galų gale – ko griebtis, kai ima daugintis įtarimai, ir sulig kiekvienu juo žmogų vėl atsiima – nežinia. Tamsa...

Antai per vieną kanalą kopuliuojasi pora, gal net dvi, nes ten stenēdamas juda visas gyvačių kamuolys, Janas cakteli liežuviu, bet, nujausdamas mano, ypač vyro, reakcija, kaipmat spusteli mygtuką. Per kitą kanalą – italų kovotojas už gyvūn teises, iš pykčio ir azarto susigarbiniai taukuoti plaukai, pamuštas paakys ir pleistru užkliliuota nosis: „Kai mums Milane per kailinių demonstravimą galų gale pavyko prasiveržti – užimti madų podiumą ir prasilaikyti ant jo visą valandą, mamma mia!“ Per trečią – Amerikos reindžeris languotais marškiniais. Dar ne per seniausiai jis prajodinėdavęs arklius. Visada, po velnių, sekdaus. Kol vieną kartą arklys, arabų ristūnas, jį ištrenkė į balno. Apšvaigės gulėjo manieže pilnom šnervėm smėlio, o kai atskélé, išsivaizduokit, – priekiniai dantys buvo prilipę prie apatinės lūpos... Dabar, žinokit, jau tik sėdžiu tribūnoje ir sukoju nykščius, – reindžeris šypsosi, pasodintas kalnų fone tarp aukštągių smilgu, tiesiai į kameralę – su skrybèle, géléta kaklaskare ir gerai sudėtais dantų protezais. Televiziniis, kalnai, panašu, „pridėtiniai“, butaforiniai, tikrojo reindžerio – nė paduoj. Staiga Janas atsigrežia į mus ir taip pat nusisypso, dar, sprendžiant iš visko, iš ryžto nepasiduoti, – tikras „reindžeris“, tik ta šypsena... Kai žmogaus daugiau nesijuokia niekas, nei širdis, nei siela, nei akys, vieni tik dantys, iš paties šypsenos dugno išvysti į tave žiūrint... Ne, neapsigauni: iš pačios tankmės glūdumos į tave žiūri – vilkas.

Skambutis... Kai, visiems sustingus, pakėliau telefono rageli, išgirdau, ką ir turėjau išgirsti – tyla. Ji buvo ne supainiojusi numerį. „Kalbékite! – riktelėjau, – kalbékite!“ – tada jie ten, aišku, numetė ragelį. Nusijuokė tikriausiai, kas jiems. Kambario membrana tokią akimirką, pralaidi tik nerimui, yra itin jautri, ir gali nesunkiai išgirsti tai, kas prilygsta plyšančiam voratinkliui: anapus taikiklio į degtuko galvutę traukišas akies vyzdžio raumenų skaidulos. „Po velnių, Janai! – suvirpėjo mano vyro paliaukis, ir aš vėl atpažinau baimę, tą pamatinę būseną. – Atsirandi lyg niekur... Ir... Ar ne laikas jau mums būtų – visas kortas ant stalo, a? Turi omey – akmenėlius... Trauk, sakau, jetitarai, vaikeli, iš kišenių tuos angliukus! – ūmai jis pakėlė balsą ir išraudo kone iki marškinėjų apykaiklės. – Kol aš dar... Kol mus...“

Jano aktyje trukelėjo nervas klajoklis. Užkluptas (savu!) jis nesumojo pasiaiškinti – kas ir kaip. Iš kur jis. Pagaliau – kas jis toks dabar. Kurjeris taikinys? Medžiojamasis? Tik pasišaušė, išsitiesė visu raišu ūgiu, na, honoras Šerlatai gimei, beje, turinčiai ir vieną kitą šlektiško krauju lašą, visada buvo svarbiau už gyvybę. Trūksta, matėsi, labai nedaug, žiežirbos, dar vieno „tuščio“ skambučio, ir Šerlatai (jau patys mūsų vaikams – „protėvių išsišokimai“) ir, sutikite, visai linksmi) – tuo eis imčių.

„Naujasis Baltijos šokis '11“

Simuliakrai ir simuliacija '11

Per šiuolaikinio šokio festivalio atidarymą mūsų kultūros ministras, visada sugebantis improvizuoti jo postą atitinkančias turiningas prakalbas, šokio meną pavadino pačiu laisviausiu. Be abejo, tai diletanto požiūris. Bet kuris profesionalus šokėjas ar choreografas savo darbą vadina vergove, o išraiškos priešmones laiko ribotomis. Modernus šokis savo kalbos įrankiais visiškai nesižavi. Intermediaus slengas kur kas maloniuu sušildo kraują. Bet šokio, muzikos, dramos, cirko, operos etc. proporcijos sintetiniame spektaklyje sparčiai keičiasi ne šokio naudai. Keista, kad ne vieną šokio festivalio spektaklį gali laisvai peradresuoti kitos rūšies meno forumui. Pavyzdžiu, lietuviška „Dyks“ tiktū dar ir naujosios muzikos festivaliui, ir aukštostos mados šou.

Taigi, išeina, kad kultūros ministras buvo teusus. Modernus šokis leidžia sau vis daugiau laisvės.

„Dyks“ kūrėjai (J. Sakalauskas, A. Šeiko) inscenizavo J. Baudrillard'o „Simuliakrus ir simuliaciją“. Vadinamojoje šokio operoje garsios katastrofistinės „realybės išnykimo“ sentencijos išrepuojamos kaip puikiausias libretas, susėdė ir atsukę į mus nugaras ant daugiaubucio kubų similiuojamą tikrovę reflektuoja keturi begalviai vyrai (jų galvos pri-spaustos prie krūtinės). Pilki kelniųsioniai labai patogūs, bet užspaustos minties ekspresijos mažai. Iki A. Rodino skulptūros toloka.

„Mono tyloje“ (G. Ubartaitė) šokėjos kasa prirešta prie lono, pritvirtintu aukštai palubėje. Taip atlikėja užsitikrina dar vieną atramą, pagal reikalą – tarsi dar vieną koją, ranką, gal net galvą. Vienišos merginos piešiamose geometriškai tiksliai apskaičiuotose įstrižainėse ar kūgiuose egzistencinių drąsos daugiau nei anu keturių vaikinų. Jai gerai antrina E. Sirvydės monogaras.

„Sapnų žemėlapje“ (L. Juodkaitė) pasirodo čiurlioniu-kės – gal vaidenasi, bet jos tikrai atrodo prisuktos ir išstumtos į sceną savo energetiškos mokytojos salamandros. Eskizuose mergaitėms buvo svarbu atsiplėsti nuo tos vienodinančios atraminės baletu lazdos ir išsakyti nors vieną individualią rai-dę. Ir išsakė. Gaila, kad drabužiai nepridėjo nieko.

„Vyrų paslaplys“ (P. Frenak; Prancūzija, Vengrija) Na-cionaliniame dramos teatre sulaukė antplūdžio – žinia, kad pasirodyti striptizo erelias, pasklidio greitai. Fizinis vyrų pasiruošimas tiesiog akinantis, jų akrobatika, ekvilibristika ar dar kažin kas techniškai virtuoziška. Čia vėl iš palubės nu-

„Dance me to the end on / off Love“

leisti iškalbingi lynai. Galima, kaip siūlo festivalio rengėjai, imti kalbėti apie giliausius vyro archetipus – nuo gladiatorių iki tų pačių erelių. Tačiau į šitą aukščiausios prabos cirko koncertą įpinti vaidybinių fragmentai (balerinos sijonėlis ir apatiniai, gyvenimas kaip siūbuojantis dubuo) yra pati silpniausia pasirodymo grandis ir tas tik teoriškai pripaišomas „pasamonės lygmuo“ vyrukams reikalingas kaip šunui penktą koja. Malonu, kad kaip retas ir brangus spektaklio komponentas nuskambėjo neverčiamą vengrų kalba.

„Dance me to the end on / off Love“ (P. Granhøj, Danija) užtat švyti neapsimestiui intelektu. Didžiai dalimi tai, žinoma, nuosavybė kanadiečių bardo L. Coheno, kurio dainos čia yra perdainuojamos. Bet nebejaunas choreografas vyriškai santūriai tapatinasi su muzika, kuri tampa ir jo autobiografija – iš esmės universalia, klasikine menininko gyvenimo poema. Tik poetiškais, pakiliais žodžiais norisi vertinti kai kurias šio spektaklio mizanscenas, ypač paties Granhøjus apnuoginantį solo, kuriame apie jo sielą pasaikoja jo rankos. „Šokdink mane...“ yra pavyzdys drāsau sumynomo, kai autorius tiksliai žino, ko jis nori, ką jis myli, todėl jam nebaisu eiti į tą pusę iki galo ir nesvarbu, kaip tą jo kūrinį galų gale pavadins. Nacionalinio dramos teatro scena buvo kiek per didelę šio intymaus pasaulio atsvėrimams.

„A one m(org)an show“ (M. Nardi, Vokietija) kūrėjas ir atlikėjas yra italas, gyvenantis Vokietijoje. Jau vien šita nuoroda skamba ir dramatiškai, ir ironiškai. Italų Vokietijoje ir išvystame, na, bent jau tokį tarp dviejų futbolo koman-

dų balansuojantį ir besidrasinantį senstantį vaikiną. Jau ima atrodyti, kad tas naujasis šokis nesugeba pasakoti atskiros istorijos, kad XXI amžiaus pasaulis blankai prasišviečia pro privacių biografijų prismę (arba festivalio programa taip parinkta). *One italiano* blavai vertina savo situaciją ir nesureikšmina to, ką daro: jis nežino, kas yra *dance*, ir net neno-ri žinoti.

„Sventės“ (Rūta Butkus) autorė debiutan-tė panaši į daugybę apskritai debiuojančiųjų (dominuoja merginos), kurios vieną ryta atsibunda ir kažkodėl nutaria, kad pats laikas apsireikšti pasauliui, pavyzdžiu, išleisti po-ezijos knygą. Demokratiška aplinka dabar pa-lanki aktyviam jaunimui. Taigi, gauname, ko norėjome, – besiskleidžiančią meno klastotę.

Tokią mušti yra nekorektiška.

„Ydingieji“ (A. L. Øyen, Norvegija) siekia pranokti patį poną de Sade'ą, o tiksliau – gėlių dievus apdainavusį J. Genet. Trumpakojis žaliūkas tamsiaodis ir ilgšis gysla šviesiaodis vartotojiskai publikai patiekia savo nesuvirškinto maisto košę. Su aukštakulniais ir treningais, disnėjišku „Bembiu“ ir J. F. K. kronika, purvinais žydais ir gėjais. „Aš niekam nedarydavau ispūdžio, tai dabar padarysiu.“ Dvi karikatūriskai nuaugusios figūros pusantros valandos prie-vartauja publiką, nei mažiau, nei daugiau, siūlo paciulpi. Tekstai, kuriais atlikėjai išsituština nuo skaudulii, kasdieniški, similiuojami, nuobodūs.

„Medėjos“ (B. Letukaitė) ir „Ydingieji“ suformuoja (bent kol kas taip atrodo) šio festivalio polius. Naujojo šokio iliustratyvumo. Nenujumo. „Medėjų“ spektaklis, kurio choreografija yra turtinga ir artikuliota, o tema skirta abortų prevencijai, iliustratyvus sąžiningai ir senamadiškai. „Ydinguju“ spektaklis, kuris beveik neturi šokio (šokis pa-sireiškia nebent per intensyvų aprangos keitimą scenoje), o sumanymas skirtas kovai su nepakantumu apskritai, iliustratyvus tuščiai ir šiuolaikiškai. „Medėjose“ yra graži cho-reografinė frazė: išmestos ant kranto žuvys / žmonės dar mėgina plaukti ir plakasi pelekais į žemę (sulenktų rankų alkūnėmis). Šita „viena poezijos eilutė“, atrodo, ir liks iši-minusi po festivalio.

JŪRATĖ VISOCKAITĖ

Kai nėra kur bėgti

Kad ir kas aplinkui dėtuosi, užuovėjos nuo visokiausio plauko nelaimių ir grēsmių kadais buvo galima ieškoti mene, grožyje, kuris lyg visai kitas pasaulis leisdavo nurimti mintims. Kadangi šios plotmės pamazūn nebėlieka, galima daryti išvadą, kad kažkas visuomenėje tikrai ne taip. Pagrindine meno tema tapo problemų demonstravimas, socialinė pašaipa, ironija ir visuomeninė kova šiomis priemonėmis. Gal ir gerai – nebegalima kaltinti dailininkų, kad nestovi tvirtai ant žemės, kad skraido jiems vieniems suprantamuose vaizduotės tyruose ar atsisako šio pasaulio, nes tokiems „paplaukėliams“ jis netinkamas gyventi. Apžvelgus Vilniaus dailės akademijos ekspoziciją salėje „Titanikas“ atidarytą Prancūzijos menininkų tapybos parodą „D'après la ruine“ („Iš griuvėsių“) atrodo, kad aplink tikrai jau tyviro apokaliptinės nuotaikos (užtenka pažvelgti į Romaino Bernini „Europą“) – nenuostabu, kad „griuvėsiuose“ gyvendamas net meno iliuzijomis toli nepabėgsi.

Vos jėjus į sale, išpūdį padaro milžiniško dydžio drobės – kaip ir ten sutūpę pranešimai. Pasitelkiant įvairias asociacijas, alegorijas, rizikuojama sulaukti netikslios žiūrovo interpretacijos, tačiau kūriniui suteikiama asmeniško požiūrio dimensija, kurią reikia iššifruoti: žmonės dabar juk viskam nori paskirties, veiksmo, tikslu. Kartu su tamsiomis spalvomis pateikdami savo sugestijas, prancūzų dailininkai ragina mąstyti apie tokias kone kasdien žiniasklaidoje eskaluojančias temas kaip globalizacija, žmonišumas, karos kritika; atpažinti ir analizuoti jas drobėje. Duncano Wylie darbe „Fizinė neįmanomybė būti dviejose vietose vienu metu“ (2010) supriekinamas senasis ir naujasis gyvenimo būdai. Eksprezivia, vietomis net abstrakčia tapyba virstančia maniera vaizduojamas apgriuvęs medinis trobesys, o į jo vietą

veržiasi sparčiai populiarėjanti tendencija – namelis su ratais. Tačiau šia simbolika, iš pažiūros iliustruojančia vertybų kaitą ir globalizacijos įtaką, nenorma išreikšti nostalgijos ar pasipirkintimo, tai tiesiog futurizmo stilium primenant impresija visuomenei aktualia tema.

Turbūt nereikia sakyti, kokius socialinius reiškinius galėtų gvildenti milžiniška Damieno Deroubaix akvarelė „Business“ (2009). Tamsaus, lyg išdeginto miško apsuptyje besimėtančios gyvūnų kaukolės primityvokai simbolizuoja korupciją ir juodąją rinką; kiek įdomesnis čia tik kapitalizmo vabzdys, tupintis kairiajame kampe. Su svastika ant šono ir raguoto gyvūno kaukole vietoj galvos, jis turbūt skelia, kaip mutuoja, išsigimstama, siekiant dominuoti verslo pasaulyje.

Vertas dėmesio Nazarin Pouyanedh paveikslas „Prisimena“ (2010). Ryškiaspalvių komiksų stiliumi nutapytas iš pažiūros normalus adventure story tipo vaizdelis: susirūpinus, visai ne piktavališkai atrodančių žmonių grupė kovoja su priešu. Viskas būtų lyg ir įprasta, jei nesimatytų, iš ką taikomasi – iš aborigenų ir nustebusias beždžionės, tupinčias tarp sugriauto kultūros liekanų. Užslėpta baltųjų invazijs į svetimus kraštus (ir invazijos į Kito teritorijas apskritai) kritika geriau įsižiūrėjus tampa įtaigesnė dėl nekalto pirmojo išpūdžio, o klišiniai vaizdeliai sukelia pasipiktinimą, kurio ir siekta.

Iš įprastų probleminų darbu išsiskiria Céline Berger „Stovykla“ (2009), alsuojanti paslaptingumu ir mistika. Kuklios, į indėnų vigvamą panašios palapinės vaizdas čia susiejamas su kūriniu centre pavaizduotu Paukščių Taku – visatos simboliu. Atrodo, menininkė bando atskleisti paprasto čiabuvių gyvenimo prasmingumą ir nesugadintą ryšį su gamta ir pasauliu. Realistiniame šios menininkės pa-

veiksle „Žemė, kurios ilgesi – neegzistuoja“ (2011) vaizduojama ant žemės susėdusių kosmonautų neviltis svetimoje planete (dėl oranžinio paviršiaus norisi spėti, kad tai Marsas). Šia Eldorado išraiška sugestijojama, tarsi Žemės nebūtų visai: tokia nesamo objekto ilgėjimosi metafora ironizuojama paradoksali dabartinė situacija, kai ilgimasi Žemės, kuri taip pakito, kad nebegalima jos atpažinti.

Ziūrint į Marco Desgrandchamps'o drobę „Be pavadinimo, arba Tiananmeno aikštė“, negalima nepastebeti panasumo į René Magritte'o išrealizmo estetiką: realistiskai pavaizduotos aikštėje vaikštinėjančių praeivių figūros – tuščios, jas sudaro tik rūbų ir batų apvalkalai. Ši metafora nukreipta į totalitarinę visuomenę (valdžios represijomis galutinai nutildytą 1990-aisiais), iš kurios liko tik stilinga išorė be paties žmogaus – dar vienos akmuo į politinės ideologijos daržą. Parodą „Iš griuvėsių“ tarsi vainikuojant Romaino Bernini nokautas „Europa“ (2011). Bekrašteje jūroje mirkstantis lavonas (su tokiu pavadinimu!) atrodo tarsi visų ekspozicijoje asocijuojamų problemų finišas, pati Europa, kurios tragika lemės dar labiau paryškinta liguistai rožinės šviesos ruožu.

Galbūt prancūzų menininkai parodė kiek per daug ar-saus vienareikšmiškumo, nepalikdami vietas alternatyvai. Bet turbūt tik radikalumu galima pakeisti esamą padėtį, jei tai padaryti iš viso įmanoma. Jei netikėsime Romaino Bernini Europos lavoneliu, gal ir galima iš tų griuvėsių ką nors dekonstruoti, nors, žinoma, tiek laiko, kiek skirta Valdovų rūmams, jau nebeturime.

RŪTA JAKUTYTĖ

SIGITAS GEDA

Anokia čia patvirk!

2008 metai**Balandžio 10, ketvirtadienis**

Kada akyse šviesiau

Po lietaus. Naktinio. Kai upe atsrūva gyvesnis vanduo. Teška šaltinio vanduo, atsiauga dilgės, jaučiakiai. Ievų ūgliai. Babiloniško gluosnio šviesa daugiaukščiuos – geltona nelyginant Babilone!

Prie Babilonijos upių... Laiškas, lanktingala iš „mobiliako“.

Kas tai būtų?

Pavyzdžiui, stumtukas...
Tai yra toks itaisas, ištumiantis sėklas į noragėli...
O noragėlis?
Paklauskite moterų!

Metrikai

Kai prieitų metų birželį iš namų dingo daug man svarbių popierius, pasigedau ir gimimo pažymėjimo – metrikų, išduotų 1959 m. Tada man buvo 16... Šiemet ēmiau ieškoti, Vilniaus civ. metr. archyve maloni moteris surado Lazdijų r. istorinio archyvo Veisiejų bažnyčios krikšto knygą. Didelės, senoviškos, gražiai išrištos. Juodu tuštu išrašas ir apie mano giminę, ir apie kitus (pažystamos pavardės).

Keičiausia, kad išrašta net mano gimimo valanda – 18... – Vakarinis, – sako vedėja.

Tai svarbu nebent horoskopui. Dar keičiausia, kad ten tik vienas vardas – Zigmas. Taigi daug metų pragyvenau „svetimų“ vardu. Sigitas atsiraže tik kovo 14-ają, išimant metrikus anuometiniame valsčiuje. Sukeisti vardai tik – 1959 m.

Kartais žmogus ir miršta nežinodamas savo tikrojo vardo. Ar čia didelė bėda? Ne.

Versdamas popierius namie radau ir a. a. (...) metrikus. Kam jie dabar? Niekom.

O kas buvo? Leidimas gyventi... Žemė – vienintelė vieta, kur žmogus laikinai užrašytas. Gali būti ir – neužrašytas.

Suniuko registracijos knygelė. Pažymos apie skiepus...

P. S. Dažnai pagalvoju, kad garsaus Hamleto monologo klausimas lietuviškai galėtų būti:

Gyvent ar mirt? – štai klausimas koksai.

Lietuviai tas „būt ar nebūt“ – labai jau buitiškai skambia. Vertinys, nepaliudytas gyvoje kalboje.

Vardai, žodžiai...

Mūsų tarmėj žodžio „rusai“ – nebuvo, bent aš negirdėjau. „Ruskiai“ atsirado vėliau, pravardžiuotinis. I Druskininkų kurortą atvažiuodavę tik „gudai“.

Keista, kad net A. Baranausko poemoje „Kelionė Peta-burkan“ yra „žieminiai gudai“, t. b. šiauriniai rusai.

*Kažin ar grįšiu, maž ten supūsiu
Žieminių Gudų pusėj...*

Sentimentai

Jau seniai jie įnirtingai genami – ir iš literatūros, ir iš gyvenimo. Bet – šiandien moteris, kuriai 50, netikėtai gavo redakcijoje dovanų žalią egiptietišką šalikėlį.

– Ar čia man?

– Tau. Už gerą darbą...

Ir – apsipylė ašarom.

Balandžio 11, penktadienis

Nedirbančių žmonių visuomenė

Anūkė stovi prie lango ir žiūri į streikuojančius žmones.
– Mama, ko jie nori?
– Jie nori būti turtingi, – sako motina.

Močiutė:

– Na matai, o mes manėm, kad svarbiausia yra mokyties, šviesčius...

Lietuvoje didesnė pusė gyventojų negali išmokslinti savo vaikų. Jų atlyginimas – apie 1000 Lt per mėnesį. Pusė milijono – pigi darbo „mėsa“ – išvažiuoja pas svetimus. Tuotarp i Lietuvą jau išežama (nelegaliai) dar pigesnė darbo „mėsa“ iš svetur (net iš Turkijos).

Kraštas yra tam tikrų machinacijų teritorija, premjeras iki pietų kalba vienaip, po pietų kitaip. Seimo pirmininkas – ir tas! – duoda kyšį dėl sklypo.

Kinas ir komunizmas

Šiandien mačiau keliolika nuotrupų iš Rusijoje andai pastatyto kino filmo „Proletariato revoliucija Marsc“.

Labai ispūdinga! Minios nuogalių eina ir eina, stambiu planu – kūjis, pjautuvas... Mielai žiūrėčiau visą. Kuomi ne Hieronymus Boschas?

Ko vertas vien entuziazmas!

O gal marsiečiai igyvendino tą idėją? Gal jiems pasisekė?

– Žmonija čia rūsti, čia juokinga, čia tragiška.

Gyvenimo paguodai

*O buvau, vis dėlto buvau,
tai kas, kad labai neilgam,
bet buvau,
gal kiti netikėjo, –
buvau
nutvėrės giesmę už uodegos!*

Balandžio 12, šeštadienis

Dviskaita

Lietuvių k. jau išnykęs daiktas, o slovėnų – gyvas!

Palygink: *midve sediva* (sl.), *mudu sédiva* (liet.).

Yra tokiu slavų kalbų, apie kurių giminystę su mūsų net nesapnavome.

Dar iš senkalbės

Sakraliniai dalykai, užkeikimai, atsižadėjimai... Jeigu vienos labai spaudžia, tai kitas neišlaiko ir taria (vos ne už sava galvos nusivėrės...):

– Nesulaukimas tavo galvos!

Suprask: „Nesulauksi, špyga!“

Po didelės perkūnijos

Naktį daug vandens suplūdo į Nerį, daug išgraužų. Užtat gamta rami, lyg moteris sakydama:

– Aš sotis...

Gaigalas kyla virš vandens, gelmėj plakas žuvis, nešama srovės. Ta atgaja paliečia ir žmogų – ūmai pasijunti bebas tos pačios gyvybės dalimi: vanduo, paukštis, žuvis... Viskas srūva išvien. Būk ramus, srūvi su jais.

Gyvybės pojūtis yra ir dvasios pojūtis.

Žaibai, kurie varstė – smegenis, slėpsnas.

Iš Leono Švedo observacijų

Žmogus dar 1946 m. „Vienos jaunystės poemoje“, skirtose tėvams, suprato:

*Kada nusikaltēliai užgrobia valdžią,
mūsų sažinė mus persekioja,
pradeda viešpatauti absurdas:
kada nusikaltēliai mus obseruoja,
mes jaučiamės kalti.*

(Eil. „Kai valdžią užgrobia diktatūra“)

Jo poezijos rinktinė išėjo 1995 m., rašiau recenziją „Šiaurės Atenams“, sakiau, jog lietuvių poetai turės paslankti, kad ir L. Š. atsirastų vietos... Poetai gal ir pasislinktų, deja, skaitytojams jis nereikalingas. Mano galva, žmognės dar turės jį atrasti. Jaunimas gi nežino net ir J. Kekšto... Kam Švedas? Per arti viskas.

*Studentas Švedas stebėjo
prievertaujamą šalį
ir darė dedukcines išvadas
apie tautos morale.*

*Jeigu sažinęs ir taurūs žmonės
savo laiku neigya pagarbos,
tai reiškia, kad kraštą valdo banditai.*

(Eil. „Jis stebi Korsaką, Venclovą, Cvirką“)

Beje, a. a. J. yra pareiškusi vienam pokalbyje: „Spjučiau į veidą kiekvienam, kas blogai atsilieptų apie mano senelį“, t. y. K. Korsaką... Kažin ar L. Švedui irgi būtų spjovus? 1960 m. gimę žmonės jau neturėjo skrupulų.

*Timeo Danaos et dona ferentes.
„Bijau danaju, netgi dovanas nešančiu.“*

Paties L. Švedo eilutės mane nuperka, pavyzdžiu, tokios: „Eglių koridoriai su dviprasmiais ménuliais... / kažkas neaišku prieš ieškančius guli“ („Fata morgana“, 1950).

Sakytum – „Eglės...“ parafrazė

Sukrečianti vieta iš I. Bachmann romano „Malina“. Jos veikiami galėtume kitaip traktuoti jauniausios dukros (Drebules) poelgi seniausioje mūsų pasakoje.

Antai (veiksma vyksta senovinėj pily, didelėj ir tamsioj kameroj, žinoma, viskas pasąmoniška, sapniška):

„Aš buvau akla patamsye ir tipenau palei sienas, kad nepamesčiau iš akių savo tévo, kad su juo rasčiau duris, bet štai aš jį randu ir sakau: duris, parodyk man duris. Tévas ramiai nuo sienos nukabina pirmą žarną, matau apvalią skyle, pro kurį pučia vidun, ir aš susigūžiu, mano tévas eina toliau, vieną po kitos kabina žarnas, ir dar nespėjus suriki ištrauki dujas, vis daugiau duju [...] Mano tévas dingo, jis žinojo, kur durys, ir man jų neparodė, ir man mirštant miršta ir mano noras jį dar kartą išvysti ir pasakyti jam vieną dalyką. Téve, sakau aš jam, nebesančiam, aš tavęs nebūčiau išdavusi, aš niekam nebūčiau pasakiusi. Čia nepasiprieseini“ (124 p.).

Tai, kas nuolat išlenda

Homo sum, humani nihil a me alienum puto.

„Žmogus esu, ir nieko, kas žmogiška, nelaikau sau svečima.“ (Iš Terencijaus?)

Žmogus nežiūri televizijos

Paklaustas kodėl, atsakė labai mikliai:

– Kas ten rodoma, siejasi su primityviais instinktais. Nieko, kas su protu, pažinimu, siela...

Tai kodėl aš (pats) žiūriu? Atsakau:

– Tyrinėj kvalumo ribas.

SMS

Apie tai, kad nér nejmanomų dalykų. O būtent:

*Jei norėsi pajusti drebėjimą lapo,
Tai leisk man priglusti prie kairiojo popo...*

Balandžio 13, sekmadienis

Mergina, taisanti dviratį

Prie upės. Gumas gabalas tarp dantų, kelnės šunų su kandžiotos, mėlynai džinsai. Užrašas ant krūtinės: „Mes priklausome žmogizmui!“

Keikiasi, mosuoją visrakčių...

Važiuos. „Visi mes esam labai psichai!“ – stabdo savajį privažiavęs bičias (-ė?).

Jos turi savo studentišką radiją „Atviras galas“. Pusrūsy.

– Norėjom padaryt laidą apie gėjus, neleido. Prisigérėm alaus...

Vertina pankroką, veganus (?), civilius, skarmalotus ir tuos, kur su kostiumais.

*Ir aš galėčiau jums pasekt gražesnę pasaką.
Tačiau kažokas kvailys į mano pusę pasuka.*

Dar apie L. Švedą

Jo atsiminimuose (iš studijų metų Vilniuje) yra detalė apie K. Borutos motiną, kuri, grįžusi iš Vilniaus senamiesčio (K. B. tada gyvenęs Antakalny), pasakiusi:

– Pamačiau ant Gedimino bokšto iškeltą raudoną skudurą ir norėjau dėt skrepili ton pusėn...

Beje, K. Borutos stilistikai artimas L. Š. eiléraštis „Žalia“:

*Ir tu esi kaip žaliuojančios beržas,
žalias krūtys, žalias sijonas,
kurie į žalią pavasarį veržias,
i žalią viltį ir žalią svajonę.*

Emigravę į Lenkiją ir nelabai besisiejąs su lietuvių išeivia kitur, L. Švedas taip ir liko „apeitas“. Kaip išgarsėsi „be chebros“?

Daugelis didelių besidedančių išeivijos poetų, tiesa sakant, nublanksta prieš jį. Faustiško sukirkimo, vakarietiško mąstymo žmogus, – kur čia jam su mūsų „rūpintojeliais“?

AUGUSTINAS DAINYS

Akimirkos galia

Raiubiliuojantis saulės spindulių takas virš upės vandenų paviršiaus, sujungiantis du krantus ir spindintis visomis vaivorykštėmis spalvomis, yra tiltas, vedantis į nesugriebiamą svajonį pasauli. I vaizduotės, randančios atspindį daiktuoose, sodus, augančius virš tapsono bedugnės. Ir tai, ką pamatei pavasario sraunių upės vandenų veidrodje, atpirko višą prasmės ilgesį, kurį nešiojaisi juodbalčiuose prasmės brandinimo laiko labirinto vingiuose.

Gyvenimas susideda iš trumpų akimirkų, į kurias telpa visas pasaulio laikas. Ir pavasariniėje paukščio giesmėje girdi viso to, kas gyva, pulsą. Akimirkoje telpanti amžinybė yra didesnė už nemirtingumo dovaną, net jei pirmoji yra tik lašas dvasios vandenye. Semiu žavesi iš Žavesio ir žavesys būtų ne toks brangus, jei nebūtų mažasis žavesys, plazdantis mano akyse. Dievo atseikėta akimirką yra didesnė ir sunkesnė už patį Dieva, nes ji praeina ir išnyksta; dėl to ji tokia nelygsta. Kartą, viskas tik kartą, sakau jums, o visuotinybės ir nekintamumo našliačiai, ir šis kartas didesnis už amžinybės vandenyną.

Pavasario pažadas

Balandžio vidury saulės šviesa tokia švelni ir niuansuota, tarsi tuščio kvepalų buteliuko kvapas, primenantis užverstą santykį su mylima moterimi knygos puslapį. Pabudusių, nors vis dar vaiduokliškų, medžių kamienuose tik pradeda gamintis cukrus ir jie, ką tik išleidę uglius, kurie dar tik po mėnesio virs vešlia lapija, kviečia ilgėti vasaros žydičių gėlynų, virš kurių dūgs kamanės, bitės, plazdės drugeliai. Balandžio mėnuo – tai ižanga į vasaros šilumos, spalvų ir kvapų perteklių ir barokinį gamtos gaivalų kunkuliavimą tvankią ir lietaus prisirpusią dieną.

Atėjo pavasaris ir aš, palikęs žiemos nuovargio išnarą tirpstančiuose pajudusių sniegynų tvarsciuose, lyg iš miego ir laukimo kokono išsivadavęs drugelis, išsilaisvinau ir nuplasnojau vasaros kryptimi girdėdamas pabudusių daiktų spengesį ir savo širdies plakimą.

Ir vėl rašau apie tą patį amžiną grožio akimirkų pasikartojamumą

Vakaro debesų šviesotamsa ir akinantis grožio blyksnis, gimus iš saulės spindulių, juosvų medžių kontūrų ir rausvų švino debesų, atispindinčių tirštame vėlyvos vasaros vandenye, yra išganymas po ilgos tremties į kartėlio ir nuovargio dykumas. Ir apie tai pagalvojus – vėl: žvilgsnio maudymasis italu dailininkų vaiskoje ežero žydrumoje. Ir atrodo: išlipsi iš valties ir žengsi mišlingu ežero vandenų veidrodžiu iki kito kranto. Bet: kas aš toks, kad taip nutiktu, o jei taip ir nutiktu, ar vis dar mokėčiau po niekingų ir menkų vidaus kovų atsiverti trapiam ir netikėtam akimirkos žavesiui. Ir visi žmogžkieji ribotumai – kaip pasirengimas aukštajai akimirkai.

Saulės spindulių košiama migla virš vakaro ežero ir skardus bei netiketas šoktelėjusios žuvies „tekšt“ yra kalba, kurią išgirstu iš Didžiojo Pasaulio Architekto.

Martos Vosylutės piešinys

Rupus gamtos šventumas

Niūrią lapkričio dieną, kai belapiai medžių kamienai rymo išpiešti tušu ant pilko kraštovaizdžio kartono, pažvelgęs į stiklinę ežero akį, jos veidrodje išvystu pilkšrausvį dangą ir išgirstu apglėbiantį pasaulio sielos alsavimą ir, išsitraukęs užrašų knygutę, visa tai liudija popieruje. Ir ančių krykštavimas nuskamba lyg pritariantis ir palaikantis gamtos atodūsis.

Atšiaurus gamtos jaukumas pagauna mane ir mano sielos q̄sotis prisipildo ramybės, tylas ir rupaus, drėgno bei belapio šventumo.

Tikrai gera atgauti save rudenį, kai krūmynai pilni migruojančių paukščių smulkmės ir jų čirškimas nuskamba kaip pati gražiausia atonali muzika, ir kol dar nesutemo, geriu tarytum iš šaltinio skaidrų gamtos šviežumą ir dėkoju, kad esu, Didžiajam Pasaulio Sodininkui.

Tikrasis eilėraštis

Tekši vėlyvo vasario vieškelio balos po kojomis. Parudavusios ledų apsistraukusios vėžės ir tyla, pakibusi virš laukų. Jokios varnos. Tik tolimas šunų lojimas, iforminantis atšiaurią ramybę. Atsistraukimas vėlyvą žiemą, pabėgimas iš miestietiško apsunkimo savimi, užsimiršimas ištrūkus iš ego kalėjimų, prakeikto vidaus sušutimo.

Staiga saulės spinduliai, pratrūkė pro žemus surūdijusios geležies debesis, paausuoja užrašų knygutės, į kuria rašau šį eilėraštį, puslapį ir aš suprantu, kad šviesiai geltonas saulės blyksnis ant balto popieriaus lapo ir buvo tas eilėraštis, kurį norėjau parašyti ir už kurį meldžiausi.

Vėjo gairinamų žolių stagaru šokis virš pavandenijusio sniego ir tolimo miško mėlis – vienintelis išmelstas atlygis už kantrybę.

Gamtos vaizdų maldaknygės vartymas

Kas beliko man, sėdėjusiam ant būties bedugnės krašto, mēginusiam jos veido grimasose įminti buvimo paslapčių? – Galbūt lavintis eilėraščių rašymo mene ir vartytį gamtos vaizdų maldaknygę, kurioje gali atrasti ir protodavinči, ir protovangogą.

O dar galiu klampoti užpustytu žiemos keliuku ir skaičiuoti praeitus kaimus ir kapinaites. Įmintonis pėdomis išbarstyti nemigą. Tegu vaikščiojimas prakalbina išsalusią žemę, tegu jos rimtis ir kantrybė kenčiant žiemą virsta mano ramybė ir atsparumu mokantis gyvenimo meno.

Plieninių dangų atspindi alavinis sniegas ir mano siela, nusimetusi gyvenimo nuovargio nešulį, prasprogsta lyg žiemos granata ar sidabrinė varveklį rožė. Nuodingų minčių višrai, édë smegenis, virsta spalvingais drugiais, atgimimo šaukliais, kurie plasnoja į žiemą pranešti apie besiartinantį pavasarį.

Tyla, sniegas ir debesys. Medžių grafika ant esaties pergamento. Užpustytu vieškelio vingis – lyg būties bangos ketera, lyg lėtas Dievo sumanymo sūkury. Daiktai, išbrinkę anapusybe, lyg šifrai, kuriuos turi įminti gamtos teologas, kiekviename daikte atsekantis jų Kūrėjo pėdsaką ir dékojantis už neišsemiamus pasaulio turtus. Nupūsk išprastybės dulkes nuo kūrinių ir nenustok jų šlovinti, nes jie yra pats tikriausias Kūrėjo liudijimas, rymančis tam, kad ižvelgtum jų nelygstanumą, nepakartojamumą ir žavesi.

Rudens vakaro metafizika

Mégstu rudens vakarus, kai greitai suteesta, ir, apsunkus išoriniam žvilgsniui, užgimsta vidinis žvilgsnis ir mégini žiurėti į save stebédamas, kaip nakties introversiškas, bet ryžtingas karalius švenčia pergalę prieš dieną. Tuomet iš sielos gelmių išnyra slapčiausios baimės ir, stojęs akistaton su giliausia savo patybe, esi užliejamas svaju potvynio. Žiūrédamas pro langą, pajunti, jog staiga pasaulis pasidarė toks trapus. Išsigąsti, kad galėjai jį, apsvaigęs savimi, sugriauti.

Tačiau visada žinai, jog po vakaro siuštost vaizdinių puotos išauš skaidrus rytas, ir iššauktas vaizdų pasaulis vėl panirs į giliuosius sielos vandenis lyg žvitri ir baikšti upės sietuvų žuvis.

ROGER McGOUGH

Rogeris McGoughas (Rodžeris Makgafas, g. 1937) – tėvynėje vienas mėgstamiausių šiuolaikinių anglų poetų, daugiau nei keturių dešimčių poezių rinkinių vaikams ir suaugusiesiems autorius. Elleraščiams būdingas komizmas, parodoksalumas, neretai siurrealistiškas žaidimas žodžių homonimija. 1967 m. R. McGougho su kitais vadinamaisiais Liverpulio bytnikais Adrianu Henri ir Brianu Pattenu išleista elleraščių antologija „Mersey Sound“ tapo be galio populiaru (iki šiol jos parduota daugiau nei pusė milijono egzempliorių) ir smarkiai paveikė tolesnę poezių raidą. 7–8 deš. R. McGoughas buvo žymiu humoristinių popmuzikos grupių „The Scaffold“ ir GRIMMS narys, daugumos jų dainų tekstuose autorius.

Mark Cohen. Vaikai. 1977–1978

Sueiliuotas

*Stoju į eilę.
Krypuojame gražiai.*

*Prie ko ši eilė,
Klausiu damos priešais.
„Prie kitos eilės“, –
Man paaiškina.*

*„Kvailystė, – sakau. –
Geriau jau eisiu.“ Ji mosteli
Į kitą ilgėliausią eilę:
„Tada turėsi luktelt.“*

*Stoju į eilę.
Krypuojame gražiai.*

Išgelbėtasis

*Kasdien
maštau apie mirtį.
Apie ligas, badą,
prievartą, terorizmą, karą,
pasaulio pabaigą.*

*Tai padeda
negalvot apie reikalus.*

Lyderis

*Noriu būt lyderis
Noriu būt lyderis
Ar galiu būti lyderis?
Ar galiu? Galiu?
Tikrai? Tikrai?
Jėga, aš – lyderis
Aš – lyderis
Okei, ką dabar veiksim?*

Funikulierius

Kėlėmės su žmona funikulieriumi nuo Komo ežero į Brunato miestelį, ir štai kas nutiko.

*Įkalnės pusiaukelėje keltuvas sustoja. Slysteli atgal.
Sutrukčioja. Vėl slysteli. „Scheisse! – klykteli tokia froilen. –
Scheisse! Žodis žodin pagalvoji tą patį
angliškai. Dvi smulkutes panelės baltom sukniom,
su „Prada“ krepšiais tą patį ištaria mintyse japoniškai.
Vėjas sūpuoja lopši, bet ne švelniai.*

*Operatoriaus funikulieruje nėra. Durų rankenų – irgi.
Raminamai nuteikia plakukas langui išdaužti
kritiniu atveju. Bet ar tai
kritinis atvejis, ar tik pasirengimas jam?
Nebūdamas tikras dėl etiketo, geriau luktelk, kol kabiną
apims liepsnos arba užtvindys vanduo.*

*„Scheisse!“ – keltuvas čiužteli bėgias žemyn.
Sustoja. Vėl čiužteli. Sustoja ir svainamai susiūbuoja.
Mergina vokiečių kūčioja, prisiplojusi prie grindų,
jos sutuoktinui nesiseka jos nuraminti.
Linksmu plaučių teksasietis skeliai pokštą
apie Didžiuosius Gržulio Ratus, bet niekas nesijuokia.*

*Kulka šimtus metų buvo tikra,
kad šautuvą išras.
Skęstančiam siurrealistui neįsiūlysi
tikros gelbėjimosi liemenės.
Negarantuoj, kad mano sudie – tai au revoir,
aš – tavo tėvas ir tokia pasaulio tvarka.*

*Neik i kalėjimo prižiūrėtojus, kol nesuvekei,
i ką painiojies.
Isikūnijimo i dušo užuolaidą virpuliukas bematant išblés.
Krintančios žvaigždės nelaukia ištiesta ranka,
aš – tavo tėvas, ir man labai gaila,
bet tokia yra pasaulio tvarka.*

Grąžos metas

*O Dieve, leiski užsikart vaikams ant sprando –
Juk patys šitiek metų buvo man našta.
Tegu mane apšokinėja, apšvarina ir apiplauna
Šypsodamiesi visada.*

*Suteik jėgų, jiems paeiliui mane priglausti
Saulėtuose apartamentuose padėbesiuos aukštai –
Vonia su durimis ir asmeninis liftas,
Suplotos krūvos pinigų (vaikų) už tai.*

*Nuo laiko smūgių mus apginti –
Tokia juk paskirtis vaikų?
Auginti mintijant, kad jie skolungi,
Supančioti šios nerašytos sutarties saitų.*

*Visus pinigus, kas gi daugiau, jei ne jų mokslai suryja?
Firminiai skudurai, būreliai beprasmiai, visokios paikybės.
O paskui, vos patys ima uždirbt – tiek juos bematysi,
Ką gi, išseko kantrybę.*

*Palaima buvo juos stebeti šitaip augant,
Juk visos atžalos – pasididžiavimas tėvų.
Tad leiski, Dieve, užsikart vaikams ant sprando,
Taip pat ir ant vaikų vaikų.*

O, kad numirčiau kaip jaunuolis

*O, kad numirčiau kaip jaunuolis
ne iščiustytas ne pataluos ne
su vandeniu švęstu
be garsiųjų paskutinių žodžių
gaudant dvasią iškvėptu*

*Kai būsiu 73-ejų
su išvešėjusių gerybiniu augliu
te paryčiais mane nuskina
rausva sportinė mašinytė
traukianti namo
po naktinių šėlionių*

*Arba kai būsiu 91-ų
ir sidabragalvis sėdësiu
kirpejo krėsle tegu
konkuruojantys gangsteriai
išveržia ir išklerusiai automatais
nugremžia man smilkinius iš vidaus*

*Arba kai būsiu 104-erių
nebeleidžiamas į „Cavern“ klubą
tegu šeimininkė
užtinka mane lovoje su jos dukra
ir išsibaiminusi dėl sūnaus
sukapoja mane gabalėliais
išmėto bet vieną pasilieka sau*

*O, kad numirčiau kaip jaunuolis
iš nuodėmės nesivadavęs uoliai
žvakei besilydant gėstant mirčiai
i angelų skvernus neįsisupus
kaip gražu išeiti šitaip – vienu šuoliu*

Knygos apie karą

Jesūs Hernándezas knygoje „Valkirija“ pasakoja apie pasikėsinimą į Hitlerį. Senajai lietuvių kartai šis epizodas labiau žinomas iš populiaraus Julijano Semonovo romano „Septyniolika pavasario akimirkų“. Kažin ar daug lietuvių žino, kad Hitlerio būstinė „Vilko guolis“ nuo Lietuvos sienos yra visai netoli. Pastaruoju metu lietuviai, traukdami į Lenkiją pigesnių maisto produktų, pakeliui į Suvalkus ar Augustavą pralekia posūki į dešinę, į Šipliškę. Pasukus šiuo Mažosios Lietuvos keliu galima pasiekti Mauro ežerą ir Mamerkus, kur buvo įsikūrusi vermačto vyriausioji karinė vadovybė, iš kurios 1944 metų liepos 20 dieną pulkininkas Clausas von Stauffenbergas su bomba pasuko į niūriąją fiu-
relio būstinę už poros dešimčių kilometrų.

Kiekvienais metais Vakarų Europos leidyklose išleidžiamos arba perleidžiamos knygos apie Hitlerį ir Trečiojo Reicho istoriją – nuo mokslinių veikalų iki sensacijų besi-vaikančių knygelių. Šios temos niekada nenustoja dominti. Kilus skaitytojų susidomėjimui Holivudo „Valkirija“, pasirodė Nigelo Joneso „Paskutinės sekundės prieš „Valkiriją“: liepos sąmokslas nužudyti Hitlerį“ (*Countdown to Valkyrie: The July Plot to Assassinate Hitler*) ir garsaus vokiečių istoriko Hanso Mommseno knygos vertimas „Vokiečiai prieš Hitlerį: Stauffenbergų sąmokslas ir pasipriešinimas Trečiajame Reiche“ (*Germans Against Hitler: The Stauffenberg Plot and Resistance Under the Third Reich*), kur aprašomas vokiečių pasipriešinimas nacių režimui. Beje, Aleksandras Solženycinas karčiai pažymėjo, kad vokiečiai bent pabandė nužudyti Hitlerį, o rusai nė karto nebandė pa-
sikésinti į Staliną.

Karo pabaigoje Hitleris, Eva Braun, Himmleris, Goebelsas su žmona nusižudė. Tačiau Christianas Goeschelis knygoje „Savižudybės nacistinėje Vokietijoje“ (*Suicide in Nazi Germany*) teigia, kad nacių vadai yra tik ledkalnio viršūnė, o savižudybių epidemija, užplūdusi Vokietiją kar metais, buvo ne tik bandymas išvengti gestapo kankinimų, bet ir pasirinkta išeitis tiems, kurie nepritarė režimui, bet buvo per silpnį jam priešintis.

Ką skaitė Hitleris? Iš klausimą bando atsakyti Timothy W. Rybackas knygoje „Asmeninė Hitlerio biblioteka: knygos, kurios lėmė jo gyvenimą“ (*Hitler's Private Library: The Books That Shaped His Life*). Iš jos sužinome, kad fiu-
rieris turėjo 16 000 knygų – išbarstyti tarp Reicho kance-
liarijos, Nacių partijos būstinės Miunchene ir rezidencijos kalnuose Oberzalcerge Bavarijoje, jos kaip karo grobis atiteko sajungininkams.

Marlene Dietrich daina apie merginą po žibintu – „Po skliautais, prie kareivinių vartų...“ – dažnam asocijuojasi vien su naciais. Tačiau Liel Leibovitz ir Matthew Milleris knygoje „Lili Marlen: Antrojo pasaulinio karo kareivių daina“ (*Lili Marlene: The Soldiers' Song of World War II*) at-

skleidžia keistoką istoriją, kai Pirmojo pasaulinio karo vokiečių kareivii daina tapo abiejų Antrajame pasauliniame kare kariaujančių pusiu – vokiečių ir sajungininkų, visų pirma amerikiečių kareivii – mėgstamiausia.

O štai Rusijoje leidžiamos knygos apie karą, kaip ir Sovietų Sąjungos laikais, siekia irodyti rusų ginklo pergalę kovoje prieš faizmą. Rašytojas Vasilius Grosmanas jau karo metais rašė apie ideologinę apgaulę, kuri turėjo užgliaustyti karinės vadovybės nekompetentingumą: „Kutuzovo mitas apie 1812 metų strategiją. Krauju permirkęs karo kūnas buvo suvyniotas į smiego baltumo ideologiniu, strateginiu ir meniniu konvencijų apdangalą. Mitas apie Pirmajį ir Antrajį patriotinius karus.“

Šiais metais Rusijos nepaprastųjų situacijų ministras Sergejus Šoigu pasiūlė kelti baudžiamąsias bylas asmenims, kurie neigia lemiamą Raudonosios armijos vaidmenį sutriuškinant nacistinę Vokietiją. Mūsų dėl istorinės atminties yra ideologinio karo, kuriame kovoja dėl teisės kontroliuoti istorijos mokymą mokyklose ir istorinių leidinių publikavimą Rusijoje ir taip formuoti atminties politiką, dalis. Absoliučiai daugumai rusų pergalė Antrajame pasauliniame kare yra ne tik svarbiausias XX amžiaus istorinis įvykis, bet ir svarbiausias Rusijos istorijos įvykis. Dauguma Rusijos gyventojų Antrojo pasaulinio karo istoriją suvokia kaip herojiką „išvaduojamajį“ Raudonosios armijos žygį, o faktus apie raudonarmiečių įvykdytus karo nusikalstimus ir masinius moterų prievertavimus užimtose vietovėse tebelaiko priešo skleidžiamą dezinformaciją.

2005 metais Anthony Beevor ir Liubos Vinogradovos parengtas karo korespondentu ir rašytojo Vasilijaus Grossmano dienoraštis su komentariais „Rašytojas kare: Vasilijus Grosmanas Raudonojoje armijoje“ (*A Writer at War: Vasily Grossman with the Red Army, 1941–1945*) neatitinka šiuolaikinės Rusijos propagandinių kanonų.

Kare, rašė Grosmanas, „rusas užsivelka baltus marškinus. Jis gali gyventi nuodėmėje, bet mirti kaip šventasis.“ Toliau jis išplėtoja savo mintį teigdamas, kad „mes, rusai, nežinome, kaip gyventi kaip šventieji, mes tik žinome, kaip numirti kaip šventieji. Frontas yra ruso mirties šventumas, ruso gyvenimo nuodėmės nuplovimas.“ Fronte, rašė Grossmanas, pateikiama visi atsakymai į visus klausimus. Atsakymus jis rado ir kai 1944 metais pasiekė gimtajį Berdyčių miestelį Ukrainoje, kuriame kartu su 30 000 žydų buvo nužudyta ir jo motina. Jo straipsnis „Raudonojoje žvaigždėje“ buvo gerokai cenzuruotas, nes žydai tame buvo išvardinti kaip vienintelės aukos, o ukrainiečių kolaborantai – kaip uolūs nacistų pagalbininkai.

Grosmano dienoraščio išraiškai atskleidžia tragikomiskus karo kasdienybės įvykius, kurie dažnai būna užgɔ-
žiamai įspūdingų mūšių scenų aprašymu.

„Tuščios trobos. Viskas pasiimta, išskyrus ikonas. Tai nepanašu į Nekrasovo valstiečius, kurie pirmiausia, kai kilavo gaisras, išgelbėdavo ikonas, palikdami visą likusį turtą sudegti.“

„Žvalgai Kapitonovas ir Deiga persirengė civiliniais rūbais ir nuėjo į susirinkimą, kurį organizavo vokiečiai, norėdami išrinkti kaimo seniūnā. Vokiečiai sušuko: „Kas ne vie-
tiniai, atsistokite!“ Juodu atsistojo ir buvo suimiți.“

„Vos pasibaigus mūšiui, moterų būrys nubėgo į laukus, į vokiečių apkuras atsiimti savo užtiesalų ir pagalvių. Ukrai-
nos kaime trobos perdažomos kalkėmis išvykus vokiečiams, tarsi po pavojingo, infekcinio užkrato, kuris nusiaubė kaimą.“

„Keistas paradoksas – meseršmitai yra beveik bejėgiai prieš mūsų kirus (t. y. sovietų bombonešius), nes kirai yra tokie lėti.“

„Kareiviai puolė bėgti iš mūšio lauko. Bataliono komi-
sar, apsiginklavęs dviem revolveriais, pradėjo šaukti: „Kur jūs bėgate, kekšés, kur? Pirmyn, už mūsų Tėvynę, už Jėzų Kristą, močkrūšai! [Angliškame variante vartojami žodžiai *whores* ir *motherfuckers* rusiškai skambėtų kiek kitaip.] Už Staliną, jūs kekšés!“ Jie apsisuko ir vėl užėmė gy-
nybines pozicijas.“

Kai vokiečių kareiviai peržengė Sovietų Sąjungos sieną, jie išvydo ten tai, ką maždaug ir tikėjosi išvysti. Vokiečių propaganda, tvirtinusi apie „komunistinį rojų“ – skurdą Rusijoje, neprasilenkė su tiesa, o *Untermenschen* įvaizdis daugmaž atitiko Goebbelso propagandos įkaltus teiginius. Kita vertus, vokiečių kareiviai okupuotose Sovietų Sąjungos teritorijose į vietinius gyventojus žiūrėjo kaip į „žemesnės rasės“ atstovus ir dažnai ju visiškai nesivaržė. Kai Raudonoji armija įžengė į Vokietiją, pamatyti vaizdai šokiravo ne tik paprastus rusų kareivius, bet ir išsilavinusius karininkus. „Mūsų kareiviai pradėjo uždavinėti klausimus – kodėl vokiečiai mus taip netiketai užpuolė? Kodėl vokiečiams reikėjo šito baisaus ir nedoro karo? Milijonai mūsų žmonių paramė turtinges ūkius Rytų Prūsijoje, puikiai organizuotą žemės ūki... erdvius kambarius, kilimus, drabužių pilnas spintas, puikiai kelius... ir vokiečių greitkelius... dviaukščius priemiesčių namus su elektra, dujomis, vonios kambariais ir puikiai išpuoseleitais darželiais... turtų biurgerių vilas Berlyne, nepakartojo grožio pilis ir dvarus. Ir tūkstančiai kareivų Vokietijoje žvalgėsi aplink ir kartojo tuos pačius piktus klausimus: bet kodėl jie atėjo pas mus? Ko jiems reikėjo?“ Istorikai tebebando į juos atsakyti.

VYGANTAS VAREIKIS

Lietuvos radijo „Savaitės komentaras“ (V.10)

Visai neįdomi pasaka apie tai, kaip jėjau pro išėjimą

Neturėjau ką veikti, tad nusekiau paskui save. Laikydamas saugaus atstumo, spėlioju, kuo dar galiu save nustebinti, bet viskas buvo šimtakart matyta, kad net pats savęs nedrįsau prašyti ką nors pakartoti darsyk. Ir stebėjausi tuo, kad nieko nuostabaus nevyksta.

Mačiau, kaip po kiekvieno savo žingsnio užglostau pėdu atspaudus, kad galėčiau pats susigalvoti gražesniam prisiminimuis. Ir pirkčiau juos pats, bet tik sulaukęs didžiųjų išpardavimų. Net ir eilę nesikeikdamas išstovėčiau, nemėginčiau paslapčia užliisti, atsiskaityčiau grynaisiais ir palikčiau arbatpinigiu. Žinau, nes visada žinojau, kad pirkčiau ir tuos, kurie man truputį per dideli, ir tuos, kurie netinkia prie akių spalvos, ir tuos, kuriuos jau vakar nusipirkau. Mégstu iš savęs pirkti, o jei kartais nusiperku per daug, visada galiu išdalinti benamiams. Jie bent jau namo neparsineša nereikalingu daiktu. Todėl man jie ir patinka.

Mačiau, kaip pasuku ten, kur man visai nereikia sultti. Lygiai taip pat negrakščiai kaip ir praeitą kartą, lygiai taip pat nenoromis, kaip tik aš galiu nenorėti. Anksčiau galvodavau, kad tai ne aš einu keliu, o keliai po manimi slūkina, bet gimus Galilėjus ir viską sugadino. Ir tik todėl, kad viena avis neturėjo apendikso. Bet aš žinau, nes visada žinojau, jog pasukau ten ne todėl, kad reikia, ir ne todėl, kad noriu, bet todėl, kad pats nežinau kodėl. Žinojimas man kaip vitaminas. Nenurijęs pirmo, niekaip negaliu praryti antro. Visai kaip Galilėjus. Visai kaip avis.

Mačiau, kaip įminu į dar šiltą, bet jau kažkieno paliktą bemiegę naktį. Tingėjimu užsiémęs neturėjau laiko, kad galėčiau nukrapšyti ją nuo podo dugno. Taip ir parsivedžiau šią padugnę namo. Nors visą kelią tylėjom apie Kentauro Proksimą, bet gerais draugais netapom. Gerais meilužiais irgi. Nenoriu spėlioti, bet tikriausiai taip įvyko todėl, kad toji bemiegė naktis su drabužiais atrodė taip pat šūdinai kaip ir be drabužių. Nenoriu atspėti, bet tikriausiai todėl ir nestabtelėjau truputį pastoviniuoti. Likusį kelią įveikiau sė-
domis.

Mačiau, kaip verkia mano pasturgalis be darbo dykinėdamas. Norėjau jį kaip nors paguosti, bet nepaguodžiau, nes tik iš jo ašarų skaniausia sriuba. Žinojau, nes negalėjau nežinoti. Taip ir įėjau žingsniu atsilikdamas ir vėjų panosėje gamindamas vien tam, kad gomurio nenusvilčiau. O štai mano pasturgaliui buvo visiškai nusisvilkpt, kad galiu susirgt arba nesusirgt vėjaraupiais. Gal ir gražiai jis švilpavo apie tai, kad jis jau ne mergaitė, bet dar ir ne moteris, nors aš ir turėjau itarimą, kad čia viso labo fonograma. Šiaip ar taip, nevariau dievo į medį, nes medžio pagailėjau. Ritminiai žingsniavau toliau. Ir dar toliau. Ir dar.

Mačiau, kaip pro raktą skylutę įlendu į savo kambari, nors durys ir buvo praviros. Senas įprotis, bet niekaip nemiršta. Kartais jis prabyla apie kaizerinę okupaciją, kartais apie tai, kaip išprievertavo Sv. Eleną, kol Bonapartas buvo nusisukęs, kartais apie tai, kad Saulė net ir mirdama nenu-

émė karūnos. Bet dažniausiai jis tyli, nes dar gimdamas nusikando liežuvį. Nuo nieko neveikimo mano kambario sienoms išnyko ausys. Liko tik auskarai kabotis. Sidabriniai. Su van Gogho atvaizdu. Žinau, kad negražu juoktis iš sienų, nes visada žinojau, bet niekaip negaliu nei pradeti, nei liautis. Bet bent jau gerai atrodau. Ypač kai rūke slepiuosi nuo ežuko.

Mačiau, kaip užsimerkiu, kad pamatyciau, kaip miega mano vakarienė. Sukrimtau gal milijoną aguonų, kol stebėjau, kaip skėčiu prisdengusi pati mažiausia lėkštutė patraukė žymiai toliau, nei man galima žengti. Ir ten patraukus iš užmigo, nors aš toliau kramčiau. Kramčiau net glosydamas jos košmarą, įstrigus į tarpt pirštų, kutendamas jos žadintuvą, pasislėpusi plaukuo, erzindamas jos pagalvę mirktelėjimais. Žinau, kad kairę ranką laikiau ant jos kairos krūties. Visai taip pat, kaip vakar. Visai taip pat, kaip rytoj. Mano vakarienė miegojo gražiai. Pavydėjau tik truputį. Vienintelė kairė ranka visai nepavydėjo.

Turėjau ką veikti, todėl niekur nesukubėjau. Stebėdamas savo pamisišmą, visiškai nesilaikiau saugaus atstumo. Bet juk viskas buvo taip nepakartojama, kad norėjosi prašyti savęs tai pakartoti dar bent šimtą kartų. Ir nė kiek nenustebau, kad aš pats pusiau nuostabus.

VAIDAS KARLONAS

Šunų menas

Julius Keleras. *Vilniaus šaligatviai. Vilnius Pavėnės.*
Nuotraukų albumas. Sudarytoja Agnė Narušytė.
V.: Knygiaus, 2010. 150 p.

1.
Juliaus Kelero fotografijų knygos „Vilniaus šaligatviai“ lapai atsiverčia nuščiuve, lvg ka tik gave nuodėmju išrišima.

2. Albumo atvarte teigama, kad „Vilniaus šaligatviai unikalūs – tik čia galima rasti tokius iškilimų, pėdsakų, nutekėjimų, atspindžių ir sniego raštus“. Tą patį tvirtina ir albumo sudarytoja menotyrininkė Agnė Narušytė, kurios rašinys „Šaligatvio plytelėse įmertos mintys“ pateiktas šio albumo gale: „Šaligatvis yra miesto tapatybės dalis. Vilniaus šaligatvių plytelų formos – ir ano laiko, ir šio – yra unikalios, kaip ir įdubimai, iškilimai, lūžiai, pėdsakai, subraizymai, dėmės, balų pavidalai, sniego piešiniai ir visa kita.“ Ir užtikrina: „Taigi ši knyga pasakoja apie Vilniaus šaligatvius. Pa-vyzdžiuui, Londono ar Paryžiaus šaligatvių knyga būtų visiškai kitokia, o kokio nors uolai atnaujinto miesto – net neimanoma, nes skaitytojų užmigdytų tobulumo nuobodulys.“ Gali būti, bet juk net ir mano ar kieno kito knyga apie Vilniaus šaligatvius būtų visiškai kitokia, o kieno nors tobulu-mu, juolab „uolai atnaujinto miesto“ šaligatviu, tiesiog ne-tikiu. Peržvelgęs albumo nuotraukas neradau nieko, kas bū-tų būdinga tik Vilniui. Jei ne knygos pavadinime pateiktas konkretus vietovardis, galėčiau teigti, kad fotografo sukloti šaligatviai niekuo nesiskiria nuo Ukmergės, Marijampolės ar Liepojos, Krouvos, Maskvos, o gal ir Paryžiaus, nuo bet kokio kito provincijos miesto ar megapolis šaligatvių – be sniego, juose nėra nieko, kuo būtų galima apskaičiuoti bent apytiksles topocentrines koordinates. Tai labai netikėta, ypač vilniečiui, minančiam tuos šaligatvius nuo vaikystės, tačiau manau, kad šis netikėtumas labiau nusveria svarstyklės albumo kokybės, ne menkumo naudai. Poeto Donaldo Kajoko taravimas albume, neva „Vilnius iki šiol man yra nepažištama žemė, o jo šaligatvių visai neatsimenu, nebent specialiai nuvažiuočiau į juos pasižiūrēti...“, pasirodė man itin reikšmingas: Donaldas Kajokas kaunietis, o aš – vilnie-tis, bet man Vilniaus žemė Juliaus Kelero nuotraukose ly-giai taip pat nepažištama ir, o varge, lygiai taip pat neatsi-menu jos šaligatvių! Ką apie juos žinau ir ar reikalingas toks žinojimas žiūrint į juos fotografijose? Ar man būtų ženklūs ir prasmingi šiose fotografijose, sakykime, *mano* ant šių šaligatvių palikti ženklai, kad prakalbinčiau architektu Tomo Grunskio rašinyje „(JK) Pa-matymai“ (kuris taip pat skel-biamas albumo pabaigoje) minimą *genius loci*? Vos vos, ki-tam gi – dar mažiau svarbūs, todėl man būtina *specialiai į juos pasižiūrēti*, dabar – per Juliaus Kelero sufokusuotą objektyvą. (Na ir kas, kad jo objektyvas nefokusuoja mano nu-mestos nuorūkos? Jis puikiai geba perlerti ant popieriaus kiemsargio išmaniai atlikta darbą!)

3.
„Šaligatviai yra langas į miestą... jie yra langas, pro kurį miestas matyti geriausiai. Niekas kitas *šiame mieste* (išskirta mano – M. M.-M.) dar nėra taip sėkmingai sulydięs laisvės ir istorijos“, – teigia autorius. Cia derėtų pacituoti ir Juliusas Kelero eilėrašti iš fotografijos albumo atvara:

*po šaligatvių uniformom plazda
miesto širdis, skaičiuojanti
šimtmečius, priešus ir artimus,
semiančius vandenį katedros
aikštėje dar iš šulinio*

Požiūris netikėtas ir intriguojantis, nes nuotraukose neradau nei laisvės, nei istorijos. Plytelės tiksliais geometriainiais raštais glūdi viena šalia kitos (tiesa, vienoje nuotraukoje jos praardytos), neatspindėdamos jokių įvykių, išskyrus tuos, būdingus tik šaligatviams: jos tvarkingai sudėtos, sveikos ir suskilusios, aplytos, apsnigtos, nuvalytas sniegas, ant jų nubrėžti dviračių takai, išlikę praeiviu, gvyvūnų pėdsakai, automobilio paliktos padangų žymės. Nuostabiausiai grafika! Tikrai paslaptingas „lango lydinus – šaligatvai“, pagalvojau. Kaipgi man žvelgti pro šiuos „langus“? Ar pri-
valau matyti užkadre? Ar privalau pasitelkti atmintį? Ar
šioms nuotraukoms būtinas verbalinis turinys? „„Šaligat-
vai atsako į klausimus, kurie neatsakomi, pakelius akis į
dangų, ar bent jau atsako kitaip, šaligatviškai“ – teigia auto-
rius ižangoje. Pakelti akis į dangų? Vis dėlto tai ne tušti poe-
to plepalai, pagalvojau; Vilniuje dangus kitoks nei, sakyki-
me, Ignalinoje ar kitame Lietuvos mieste, o ką jau kalbėti
apie užsienio miestų dangų! Dangus juk visur virš mūsų –
vienas. O šaligatvai? Ar egzistuoja šaligatvis nuo Vilniaus
iki Ignalinos, Kauno, Varėnos etc.? Ar šaligatvis visur vie-
nas? Tai ir paprastas, ir nepaprastas klausimas: kas gi yra tie
šaligatvai? Anot poeto Gyčio Norvilo, kurio iškalbingą mi-
niatiūrą taip pat radau šiame albume, „„jie kekšauja, turi in-
ekshibicionistinių polinkių, flirtuoja su kojomis, batais,

įbestais žvilgsniais, viską regintys iš apačių – tikrų tikriausiai sijonų ir pasijonių specialistai-astronomai, turintys savo veidus ir charakterius“. Tuo tarpu Agnė Narušytė minėtame rašinyje primena Julio Cortázaro „klasių“ žaidimą, kai šali-gatvyje šokinėjama „...iš vieno pasaulio į kitą“, ir cituodama patį didijį žaidėjā kviečia „...pasižiūrėti „klasių“, vaikiško akmenėlių ir šuoliukų viena koja ritualo, vedančio į Dan-gų“. Hm, štai tokia mislinga, graži parabolė!

4. Žinoma, prieš akis man – fotografijos ir jomis pirmiausia turėčiau remtis, norédamas atsakyti į šiuos netikėtus sauklausimus, juolab kad ir į dangų, regis, jau pažvelgiau, bet, tikriausiai, prastai mokū „šaligatviškai“. O kokios galimos rationalesnės, kad ir architektūrinės, šaligatvio formos? Tai, ką miname šalia gatvės, ar visa, kas yra šalia gatvės, kai pastaroji staiga išsiplečia lyg ištvinus ir praeiviu nieko nelieka, tik skubiai perbėgti jos lytimis arba šokti ant namo fasado arba į žaliają zoną? Vienoje nuotraukų užfiksuoja įlaiptai, pasirodo – jie taip pat gali virsti šaligatviu. O medžių atitvertys šalia gatvės, patys medžiai, tvorelės, betoniniai ir metaliniai stulpeliai ar tik priklauso „šaligatvio zonai“, ar yra neatsiejami šaligatvio nariai? Aiškumo dėlei pasitelkiau į pagalbą ir internetinius lietuvių kalbos (LKŽ) ir terminų (TŽ) žodynus.

Ír štai, pasak LKŽ:
šaligatvis – 1) prie gatvės išgriistas takas pėstiemis vaikščioti; 2) gatvės pakraštys.

Pasak TŽ

šaligatvis – pagatvio takelis vaikščioti.

Tuomet pasitikslinau, kaip apibrėžiamą gatvę. LKŽ:
gatvė – 1) kelias tarp namų miestuose ir sodžiuose; 2) genesys, varykla; 3) namai pagal kelią.

Kaip gatvę nusako TŽ, jau netikrinau: žvilgsnis užkliu-
vo už antrosios žodžio „gatvė“ reikšmės ir žodžio „pagat-
vys“ „LKŽ genesi“ ir „pagatvi“ apibūdina tain:

genesys – varykla, išvara, bandtakis, išginia, genestys; kelias prie sodybos;

Būtų pravartu prisiminti, kaip „šaligatvę“ ir „gatvę“ ap-

„Mokslo“ leidyklos išleistame A. Lyberio „Sinonimų žodyne“ žodžiu „šaligatvis“ ir „gatvė“ apskritai nėra. Tačiau su tikite – semantinis laukas ganetinai platus. I vieną klausimą galiu atsakyti taip: nuo Vilniaus iki Ignalinos etc. šaligatvio tikrai nėra, jei nėra miestus jungiančio genesio. O štai Gintaras Zinkevičius, fotomenininkas, kitoje iš albumo nuotraukas lydinčią verbalinių miniatiūrų šaligatvį nusako taip: „Šaligatvis šiuolaikinėje DADA semiotikoje apibūdinamas kaip „bet kas, išsidestęs šalia gatvės“. Pvz., Aukštuojuose Paneriuose tai tiesiog takelis, ištryptas žolėje. Logiškai mastant, šaligatviu galima vadinti traukinio bėgius, laaabai ilgas kopečias ir netgi siūla, jei jie išstesti išilgai / šalia gatvės... Papildymui – labai garsus, bet niekam nežinomas obskurantas ir pinholistas Kirilas Kondyba yra viešai paskelbęs: „Šaligatvis – jaunesnysis Gatvės brolis.“ O nuo Vilniaus iki Ignalinos bent jau traukinio bėgiai tikrai guli labai netoli kelio ir jei pastarasis būtų genesys... Bet manau, kad šaligatvis visų pirma yra tūlo miestiečio kasdienis atramos taškas. Juk kalbėjo andai stipruolis: „Duo kite man atramos tašką ir aš pajudinsiu Žemę!“ Va taškas, pamažu ryškėjantis mano, vilniečio, samonėje, besiformuojantis iš nespalvotų fotografijų ir verbalinių šaligatvio apibrežimų, ir albumo autorius teigia, kad juo „...judama link išganingojo išeities taško“, nors pastarojo paskirtis ir reikšmė man liko miglotos. Ar iis Dangu turėjo omenvie?

6

„Grafika – šunų menas, tapyba – vištų“, – tarsi taip kai daise yra teigės dailininkas Petras Repšys, neva vištos matos spalvotus, o šunys tik juodus ir baltus vaizdus, destis, vištos pranašesnės? O man mišlė – ar geležinis vilkas regi kaip šuo? Vilko, šunų ir vištų nepamatysime ant Juliaus Kelero nufotografuotų Vilniaus šaligatvių, tik jų pėdsakų aptiksime gerai įsižiūrėjė, vadinasi, turėdami gerą uoslę ir klausą, galetume šiuos gyvius ir užuosti, ir išgirsti. „Kelero fotografijoje patys garsai yra tik numanomi, todėl... jie nesumezga erdvį į sodrius, vienareikšmiškus detektyvinius siužetus“, – teigia filosofas Nerijus Milerius albumo gale išspausdiname rašinyje „Trumpas „Vilniaus šaligatvių“ interpretacijos eksperimentas“. Sodrių, vienareikšmiškų siužetų nesumezga, bet menkučių užuomazgų tikrai yra. „Erdvės poeto koje“ Gastonas Bachelard’as aprašė „geismų takus“, kuriuos nutiesia gyvūnai ir žmonės, trumpindami kelius. Kuose alternatyvūs šaligatviai platesni ir labiau ištrypti, tuo jie, vadinasi, reikalingesni. Daugelį senamiesčių iš pradžių ir vagojė tokie geismų takai, tik vėliau paversti gatvėmis su savo šaligatviais“, – sako Agnė Narušytė, stovėdama ant penkioliktos savo rašinio plytelės. Ir šuva, ir katė, ir balandis, ir kiti gyviai – visi praeiviai. Vieni jų *žingsniuoja*, *mina*, *kulniuoja*, kiti – *pėdina*, *lervina*, *vėžlina* etc. Apstu visokio dergiančio, lojančio, žvengiančio, burkuojančio ir kudakuo-

jančio, miaukiančio, cypiančio ir staugiančio įvairiaplaukio, įvairiaplunksnio gyvio užkadrėje, jei tik sugebame išlaisvinti vaizduotę, pradedame mąstyti ir susikoncentruoti į nuotraukose neryškų geografinių-kultūrinėj-istorinėj *topos* Vilnius. Šitaip galėtume numanyti ir tariamajį genesį – kas pa-liudys, kad jo nėra buvę ir nėra dabar? „Juliaus Kelero fotografijos nesunaikina garso. Jose, kaip ir Muncho „Šauksme“, be jokios abejonių, egzistuoja garso suspendavimo efektas“, – teigia Nerijus Milerius.

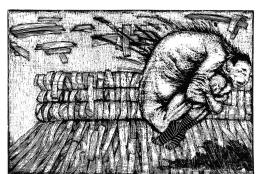
6

Vis dėlto mus pasiekia praeivių balsai „iš anapus“, jų pokalbis, kartais peraugantis į klegesį, kliedesį, kartais – į šnabždesį, mat fotografijos albume palydėtos jau mano mi-nėtų ir cituotų žodinių miniatūrų, kurias Jurgis Dieliautas recenzijoje „Žemyn, į Vilniaus šaligatvius, nukreiptas žvilgsnis“ („Literatūra ir menas“, 2011.II.18) įvardina kaip skirtingas žodines žymas ir žymenis. Kiekvienas balsas išsita-ria, kas jam yra šaligatvis, ką apie jį galvoja, vienas kitas pa-pasakoja ir intymesnius su juo susijusius išgyvenimus. Kaž-kas autorui prikišo, kad jo „žodinės žymos“ ties fotografi-jomis išimtinai priklauso paties autorius aplinkai, bet nepa-stebėjo, kad jas rašiusieji yra anonimiški praeiviai, „visada anapus“, kaip teigiamą vienam albumo atvartu. O ir Ju-liaus Kelero objektyvas perteikia ne mažiau išmoningą ano-niminio darbininko triūsą, kurio dėka ir gimė šis išstabus fo-tografijų ciklas: „Senųjų akmentasių mozaikinių grožio pa-jautimą drąsiai galima pavadinti menu, kurį fotografui tere-kią pasiimti“ (Romualdas Rakauskas, „Fotovi(t)ražai 34“, Nemunas, 2011.II.17–III.2). Taigi, daug anonimiškumo šiame albume: praeiviai, akmentasių, šlavėjai ir patys šali-gatviai (jei ir teigiamą, kad jie fotograuoti Vilniaus mieste, galime tik spėlioti, prie kokių gatvių šliejasi), bet fotografo gebėjimą tai savaip pamatyti ir perlerti į kitas formas pava-dinčiai alchemija. Ir tie nuotraukas lydintys balsai, tas po-kalbis – ištaros, taravimai, murmelės, anekdotai, užkeiki-mai, atkeikimai arba „žodinės žymos“ – sustiprina sugesti-ja, padeda mums subtiliai išiklausyti, išsiausti į gatvę, jos pavienius garsus ir triukšmą, juk toli gražu ne kiekvienas šio albumo šaligatvių lakštus vartantis girdi g(G)eležinį v(V)il-ką ir ne kiekvienam jis yra lygiai ženklus. Pokalbio dalyviai tampa Juliaus Kelero bendraautoriais, tarsi vieno spektaklio aktoriais, o tai albumui nejučia suteikia ir draminio veikalo atspalvių. Gal todėl fotografui ir nesvarbu, kokių gatvių ša- ligatviai užfiksuoти jo fotoaparate ar popieriaus lakštuose, nes tų gatvių (scenos) pavadinimus ištaria „aktoriai“ – Nau-garduko, Užupio etc., ir tokiu būdu brėžiamos aiškesnės to-pocentrinės koordinatės. Dera pasakyti, kad „aktoriai“ išties neprasti ir su Vilniaus šaligatviais susieti ir atskleisti patyri-mai dreskia kiekvienas savaip, dažnai skaudžiai ir ironiškai.

7

Albumą autorius pavadino „*Vilniaus* šaligatviai“, užbrėždamas ribą, užkoduodamas tame visą galimą kultūrinę-istorinę-geografinę su šiuo vietovardžiu susijusią patirtį, atmintį, viltis, nusivylimus ir lūkesčius ir... *visa tai* atmesdamas: juk galime pažvelgti į Lietuvos centro šaligatvius tokius, kokie jie paprasčiausiai yra. Jau minėjau, kad vartydami albumą nuotraukose beveik neaptinkame jokių geografinių-kultūrinių-istorinių užuominų – jos tokios nežymios, kad beveik nebyloja, tarsi nubudus mums būtų neberekalingos įkyrios sapno driekenos ant veido; išvystame tik švarią juodos ir balto spalvos grafiką, lyg ledo piešinius ant langų žiemai įsimarkavus. Po nuotraukomis gi čiuopiamė labai tikslias, preciziškai užfiksotas datas. Jokio genesio. „Šaligatvis – prasta laiko fiksavimo priemonė, tik šiai akmirkai – ir viskas“, – linkteli galva Agnė Narušytė, savo rašinyje peršokusi ant vienuoliktos plytelės. Julius Kelero šaligatvių nuotraukos man primena lisaboniečio Alberto Caeiro eiles, kuriose jis prisipažista: „...šiandien skaičiau poeto mistiko eilėraščius ir taip juokiaus, taip nuoširdžiai juokiaus...“ Ar poetas Julius Keleras nesijuoktu žvelgdamas į fotografo mistiko išfotografuotus šaligatvius? Ir pritačiu fotografui Romualdui Rakauskui – šio albumo fotografijoje nėra abstrakcijos – viskas čia konkretu ir aišku. Nėra ir metaforos. Tos meniškos „plyteliai, sniego, pėdsakų“ kompozicijos tiesiog nuostabiu būdu atsivėrė Julius Kelero objektvui tokiais ir tokiais metais, tokią ir tokią dieną, valandą bei minutę, netgi sekundę. Jei kalbėtume apie poeziją, pritarčiau Aliui Balbieriui; šios fotografijos – japono rašyti haiku. Stebėtina, koks ryškus jose *genius loci* – ne jūrų dievas, bet tikras Protėjas! Patiko ir knygos apipavidalinimas, kurį atliko Lina Ozerkina, minkštai albumo viršeliai (nieko kieto, nors vartome akmeniu, betono plytelėmis gristus miesto šaligatvius), tik autoriaus vardas ir pavardė ant viršelio didoki, taip; ne todėl, kad autorius nėra didis, tiesiog ta dėmė pernelyg akcentuota ir nemalonai šoka į akis.

Et, vaikstome, bégame, spjaudome, šlapinamės, mušamės ant tų Vilniaus šaligatvių, bet ar nesame ištikimės šitam miestui? Tikrai, – kaip šunys, savo kvapu žymintys teritoriją.

Dryžuoti

Atkelta iš p. 3

Skubiai išdėliojau lėkštęs, kad tik jie, užuot kibę (giminės) vienas kitam į krūtis, pradėtų valgyti. Jie pradėjo. Tylėdamai malė žandikauliais. Bet ir vėl, po kelių kąsnį Janas užspringo.

– Žinia, kada taip būna, – apsikabinęs lėkštę burbėjo mano vyras, – kai svyla papadės, ką? Ne, Šerlatai, sūneli?..

– Ot velnias... – atsitokėjės Janas kurį laiką sėdėjo sustingęs, – anadien nekramtęs prarijau žuvį, dabar, atrodo, kaulą. Ką tai reikštę, teta?..

Jis – klausėsi. Visomis, kiek turi, ausimis: oda, pirštai, Adomo obuoliu, kai nurydavo sausas seiles, bet ypač nugarkauliu. Ne, ne sąmyšio savyje, tas, ko gero, jau buvo viską nusiaubęs, – kas už sienų: ar netrakstelėjo kokia sausa šakelė, sekusi jo pėdsakais ir atsekusi iki pat mūsų slenkščio iš labai toli, net iš Ulan Udės, kur prieš keletą dienų, rashes laikraščiai, buvo sulaikytas toks fiktyviai įmonei „vadovavęs“, „direktorius“, buriatas, su juodaaisiais deimantais išangėje (ak, tu banalių tradicinių slėptvių nepatikimumas ir išdavystė), rašė, kad jis veikė su organizuota nusikalstama grupuote, be VISO KITO, „vykdžiusią šaunamuoją ginklą – pistoletą, kulkosvaidžių, perdirbtų dujinį pistoletą Iž su duslintuvaus – kontrabandą dideliais kiekiais“ iš „lašišų ir meškų krašto“, suimamas buriatas priešinosi, buvo pašauotas, pašauti, o gal ir nušauti – Rusijoje žmonės pigūs, ypač buriatai – ir kiti; viškas, atrodė, taip toli, meškų krašte (ar net dar toliau – kino filme), o iš tikrujų – jau tavo kambari... Janas klausėsi, ar, pūstelėjus vėjui, nesugaudė saulės ir lietaus – laiko – ištuštinti balti amžinybės kaulai, nepranašaujantys nieko gero, vien visų troškimų, ypač tų, didžiųjų brangakmenių, išsipildymą po mirties, ir tik labai retais atvejais gyvam esant...

– Matai, Janai... – išgirdau savo vyro balsą, jis skrido ne nuo lėkštės. Iš ambonos. – Žmogus per gyvenimą visko prisiryja. Toks jau jis yra – šiukslynas. Kiek visokio šlamšto priryja, pavyzdžiu, kad ir kaliniai. Neteko girdėt? O, kaulai, šaukštai, peiliai, strypai – viškas tiems metalistams suenia. Šachmatų figūros. Karaliai ir karalienės. Net krucifissai. Negirdėjai, Šerlatai? Kaliniai nukryžiuotai praryja, kad tik vėl laisvę pamatyti. Bet šūdą tau pamatys kalėjimo kamštis! – staiga jis užvirė iš įsiūčio, ir tas įsiūtis, kažoks nuo jo atskiras, manau, gerokai nustebino ir jį pati...

Janas sėdėjo nuščiuves, tik sabalo akys lakstė. Vogčiomis jį stebėjau. Nejstengčiau paaiškinti, kodėl manęs tą vaikara nepaliko keistas, sakytum kiaurai veriantis įspūdis – lyg Janas (o už Jano – tėvas, už tėvo – tėvo tėvas, ir taip per kartu kartas atgal, iki pat tą grįžtančių Napoleono pulku, jau kadu kadai priklausančiu tik istorijai ir vadovėliams, popieriniu, o vis dėlto – juodų sniege iškrikusių salelių ir pavienių žaizdotų taškų, sklidinų skausmo, ant šiaudų gniūžčių po dangaus apkausta) vilkėtų irgi – pralaimėjusios, „grīžtančios“ kariuomenės uniforma, nors jo tai tik paaprastas „civilis“ švarkas ir sportbačiai, panašią kasdienybę visi vilkim. Dar ta uniforma – tai, aišku, ir neatplėšiamai „prikepęs“ cigarečių nuorökų kvapas, o skiriamų ženklų teisėmis – randai, strypai, tas varžtas, gal vinis ten. Tačiau ką tokiu atveju, be vienies, žinai apie žmogų?..

Staiga Janas pakilo – panūdo užrūkyti. Vyras metė į mane žvilgsni: „Na ką, nesakiau tau, kad jis mėše iki ausų? Po ušy, Aldona, sakau tau. Ir iš kur, tu manai, jis grižo? Pažiūrėk, kaip jo akys blizga – kaip psicho. Jis, aišku, – mūsų, niekas šito dunduko nesiruošia išsižadėti... Tik man jau įdomus vienas dalykas: kurie – tie ar anie – jo ateis pirmieji?..“

Išlinkau iš paskos į balkoną. Pertraukė vėjas. Pro sūkuriuojančią tamsą sunkesi šviesa, kai įsižiūri – ruda, „sunki“, prabangi, o dar dūminis auksas, „gesintas“ rubinas ir smaragdas – turtai, pertekliniai, begėdiški, tiek, kiek žmogui, kad ir kas jis būtų, per gyvenimą niekada neprireikia, – jau įsimetę gatvės medžiuose. Peizazuose, toliuose... Po truputį, pagalvojau, labai atsargiai, žodis po žodžio kasiuosi iki Jano, o iš tikrujų paprasčiausiai paklausiu: iš ko gi tu, vaili, gyveni?

– Janai...

– Kaip visi – iš to paties. Kasdien išeinu kaip į karą.

Pauzė.

– O jūs? Šitoj skylėj vis? – jo balse buvo ironija, pyktis, bet ne vien, dar ten buvo kažkas panašaus į švelnumą, nesvarbu, kad iš švitro, bet sumišus ar tik ne su meile, kuri, nori nenori, tau atitenka kaip „Weltmeisteris“ iš tėvo, iš mūsų bendros praeities, o ir ta praeitis, nutolusi šviesmečiai, nebegržtamai, – lindi, pasirodo, čia pat, po oda, niežti, ir mes abu truputį niežtame vienas kitą... Jis žvelgė į gat-

vę, į daugiabučius, balkonus pernelyg arti (vakaro akustikoje girdi, kaip netoliese, sušypsdamas tamsoje, užsidėga degtukas, kaip kažkas kanda obuoli), raudonus cigarečių taškus, boluojančius skalbinius, kepamų bulvių ir svogūnų kvapą, aliejinių žvilkantį, dramblį dydžio graffiti ant blokų sienų ir ventiliacinių angų mišką, geltonų šviesų smelkiamas betono džiungles – mūsų Harlemą, tą bedugnį šulinį gyvenimams subyrėti, ir gatvės žibintų šviesos jo akyse supleveno kaip vis dar pažadas. Tokiems kaip Janas pažadas eilėje mirti bus – paskutinis, faktas. – Kada nors aš jus iš šitos skylės ištrauksiu. Matysit, – pasakė užtikrintai ir cirkštelėjo seiles pro priekinius dantis, atsainiai, kaip kietas vyruskas. (Gal dabar jis paminės kokį nors kulinaram, pagalvojau, ir išsiduos? Bet jis nepaminėjo nieko.)

O kol kas... Kol kas jam labai reikėjo sužinoti, ar čia yra avarinis išėjimas. Kai parodžiau vadinamąjį gaisrininkų išėjimą po kojomis, uždengtą dangčiu, atsitūpęs patikrino, ar neprivirintas metalo dangtis, gerai, paskui persivérē per balkono atbrailą – pažvelgti viršun. Strategiskai, žinoma, tuo atveju, jei mus „imtų“ iš oro. Ir aš jau girdžiu virš namo sukančio sraigtašparnio ūžimą, antai nuo oro gūsių dreba apšviesta rudenėjanti kiemo žolė, išskrenta virvinės kopėčios, vienas po kito iššoka šešėliai, juodi, vilkintys spec. drabužiai, bégā pasilenkę pasieniu, operacija (tu ar anu?) vadinas, visai galimas dalykas, „Sherlat-1“, Janas irgi girdi, negali negirdėti – sulaikę kvapą, atsišlieja sienos tam siausioje balkono kertėje ir ne tiek iš baimės, kiek iš pavojaus, iš saldaus mirties azarto tuoju sušnibždės: atsišaudysim, ką? Plikom rankom jie mūsų nepaims, pagiedokit...

Tačiau mus „ima“ – kol kas tik mano galvoje. Kol kas ramu (atleisk, Janai)...

Tik ta ramybė. Žinot, ta ramybė...

Kai dvelkia vėjas, kai uodi jį, persmelktą jau juodų žiedadulkių, saulėje gyvusidabriu sužvilgančio oro ir tolstančio dangaus, kiekviena akimirka kažkodel ima atrodyti kaip nukakusi iki savo tikslu ir jau grižusi, t. y. kaip mažas finišas. Ruduo – užtat. Ima atkulti akys, ausys, nosis, pirštų pagalvėlės (vis dėlto ne medinės?), ir turbūt tik tie pojūčiai nežinia iš kokių tolių ir kokių tikslu staiga pritraukia – ne įmanoma. Mergaitė-sirenė... Kuo ji čia déta, pasakysis, iš kito Žemės pusrutulio, su šita istorija neturinti jokių logiškų sankabų, ničnieko bendra? Tikrai – nieko. Ir vis dėlto... Ta mergaitė ten, Peru, buvo nuo gimimo suaugusiomis kojomis ir jai rengėsi jas atskirti. Chirurgams – visa šalis tik apie tai ir kalbėjo – reikėjo nuo liemens iki pat pirštų galiukų iš naujo sukurti jos kūną, suformuoti lytinus organus. Viskā. Sukurti naują žmogų. Chirurgas, kuriam buvo patikėta operuoti, per Limos televiziją jaudindamas sakė sapnuojas „istorinę“ jos kojų atskyrimo operaciją: daras pjūvius, nepavykusius čia pat sapne atitaiso ir pjauna vėl. „Jei pjūvai neteisingi, jie bematant išnyksta, ir tada tu vėl bandai ir bandai iš naujo.“ Iš naujo ir iš naujo... Jei dabar – šia akimirka, finiuojančią, visą iš to ploniasio pojučio, – pagalvojau, – skalpeliu perbraukčiau per tamsą, paprastą tamsą, kurioje nieko nėra, tuštuma, nebent tik vėjas, bet kas yra vėjas... – almėdamas pliūptelį šiltas kraujas. Janai, kas tave visą tą laiką – pjaustė ir siuvo? Kas taisė, kalė, gręžė, daigstė – ir vėl siuvo?..

Kai surūkiusi cigaretę iki pat filtro paskuigali nusprieigau per balkoną, iš tos tamsos, kurioje buvo pasislėpęs Janas, kažkas – kas? – sušnibždėjo man į ausų aistringu, „pūkuotu“ meilužio balsu:

– Niekada nerūkyk iki paties galiuko – ten, žinok, jau grynas nuodas...

Bet nuodas, – norėjau apimta transo atsnibždėti tamsai, kuri buvo nebe Janas, nes ji, telkiant energiją, yra visur, Nieke, kosmose, batuose po lova, juoduose žiedadulkių skliautuose, jei tik tokie išvis egzistuoja, meluose, pavyduose, geismuose (žinau žinau, kad mano ji – tamsiausia), – prasidėda kur kas anksčiau, nė nepajunti kada, gyveni ir nė nemumanai, kur nuodo pradžia, o kur pabaiga, Janai Šerlatai – kas tu?

Grįžau vidun. Kambarį atrodė išsprigdinusi šviesa, mano vyras, nerasdamas sau vietos, zujo iš kampo į kampą, į virtuvės į koridorių, vėl atgal, laiptinėn išeiti vis dėlto nedrėso, – doras, sažiningas, teisingas, devynis kartus matuojantis ir tik dešimtą atkerpantis, bet, Dieve mano, kodėl tok... tok... Apgailėtinas... Prisiminau, ką kitados man pasakojo jo motina, jau truputį „poplaukusi“ dabartyje, bet puikiai praeityje besiorientuojanti senutė batų raišteliai su rištais plaukais ir pudruotu nosies galiuku: kai ką tik po karo jų labai sunkiai pasistatydintame name, dar kvepiantame šviežiu medžiu, kamputuje prie lubų, naktimis ēmė svirpti svirplys, nežinia kaip ten išsitašęs, Šerlatas vyresnis, taigi mano vyro tėvas, įkišo į kampą šautuvu vamzdži ir šaudė tol, kol praurbino skylę ir prasižvietė „laukas“. Baisus trenksmas, dulkių ir parako debesis, klykiantys vaikai,

lojantys šunys, sukilę kaimynai, galima sakyti, apgrautas namas ir sugrižęs karas siaubas, užtat „griežkas, – išdidžiai pasakė galva, stovėdamas priešais nusterusius namiškius vienais anu laikų „šeimyniniais“ iki kelių, atrémęs į žemę rūkstantį šautuvą, – žuvęs amžiamas“.

Kambaryje, kampe, tyliai išlinkęs stovėjo Janas. Griežkas... Ir ta šypsena, kai vietoj lūpų šypsomas – prilipusia šiukšle. Faktas... Žinoma, kad tokį – tiesą sakant, net nežinia ką, bandą? biblinį sūnų paklydėli? šiaip priklydėli? – norisi, ne, privaloma suimiti už atlapų, gerai papurptyti, išpurptyti iš jo visus safyrus ir turmalinus, brilikus, avantiūras, troškimą (aišku, kriminalini) praturtėti per vieną naktį, ką jau kalbėti apie gyvatės galvą, kalio cianidą, „perdirbtą dujinį“ – visa, kuo, be kita ko, gyvi trileriai, banalybė, visokie velnio simuliakrai, ir, kol dar ne viskas prarasta, – pabandyti siūti iš naujo...

Kai pasakiau, kad Janas galės miegoti ant šitos sofos, jis (kaip man pasirodė – instinktyviai) nusipurtė: tik ne ant „polosatukų“, teta... Verčiau jau virtuvėje ant kokios gūnios. Bet kur. Vyros triumfuodamas pažvelgė į mane: „Ir tau vis dar neaišku, kas jis, šitas mūsų polosatikas?!“

Išskirstėm kas sau: Janas virtuvėj, „ant gūnios“, vyras miegamajame, aš – ant operaciniu stalu. Rytas bus blaivesnis už vakarą, ir mes... Naktį nesuskambo telefonas, nė durų skambutis, nors pagal viską turėjo. Prieškambaryje, atremtas į sieną, stūksojo kirvis, po lova plaktukas, dar šis bei tas namudinio ir naivaus. O juk sulaukti galėjomi toli gražu ne mėgėjų – aukščiausios klasės profesionalų (Vikruolio, Genjaus, Monstro, Raktų Karaliaus) iš Antverpeno, juos pačias tarsių lydi tunelių kasėjai; rusų mafijos – galinę ketvirtainių spintų su švino rutuliukais vietoj galvų, tie, sako, nieko nepasigaili, o kur dar Claude'as Van Damme'as, šaudantis vienu metu iš trijų pistoletų, ketvirtas eilės laukia už bato aulo. Tačiau per kambarius – dabar jau meskim į šoną juokus – perėjo tik Jano šešėlis. Sunkus – iš kaulų, raumenų ir kraujo. Veido neįžvelgiau. Jis, jutau, sustojo prie mano lovos, pamindžikavo, manau, svarstydamas ir neapsispręsdamas, tada lėtai virš manęs pasilenkė... Tokią akimirką, ką čia slėpti, pasiruoši viskam, labiausiai – savo ištaškymoms smegenims, ir blaesus, giliai nukištas žinojimas įspėja, kad dėl to neturėtum teisės nė menkiausiai pretenzijai... Bet jis išėjo, palikdamas mus mums patiemis, nesitepdamas nė į vieną ranką, kiemu, pro akacijas, vaikų žaidimo aikštę, sūpynes, žiūrėjau pro užuolaidos kraštą – vienišiausias pašauli šešėlis baltais fosforuojančiais sportbačiais, pagiedokit...

Dabar mes stovime balkone tarp lentglių, kibirų, surūdijusio papūgų narvo, kiek čia visokio šlamšto, sako vyras. Išaušusi diena iki pat kraštų sklidina pilkumas. Saulė – aprūkusi, apnešta suodžiai, kvepia siera. (Artinasi audra?) Vėjas toluoje tarp gatvės medžių ir parako dūmų blaško juodus pelenus, atpūsti į mus jie vėl virsta kūnu – paukščiai, snapai – geležinių kalavijais, kaldintais prieš daugybę šimtmecijų, kovarniai – Kalavijuocių ordinu palikuonys... Staiga apačioje po balkonais prabėgo žilas pusnuogis vyras šaukdamas: „Sustok, dėl Dievo, sustok, kur jus nėša?“, iš paskos – šuo su kapišonu, apvilkta dėmėta desantininko uniforma. Tarsi visur – žemėj, ore, danguj – būtų paškelta visuotinė mobilizacija, nes paryčiais prasidėjo karas. Bet kas ką užpuolė?

Mano vyras išsibaškės apsidairė po namus. Paskui pažvelgė į mane. I save – vidaus akimis, tuo nuotolinio valdymo matymu, kuriam jau nieko nebėreiškia smulkmenos, gal dar kokios didmenos, bet ir tai... Kuris, pats to nežinodamas, jau ilgisi švarios, tyros erdvės. Tušumas... Pusinai, daliniai, likutiniai, o juk kadaise, kai ničnieko neturėjome, buvome – visuminiai, ką? Kada iš tikrujų tas karas prasidėjo? Ką mudu užkariavome? Ką prakariavome? Ir Janas, tas vaikas... Ar nubėgas jis nepašautas bent iki pirmo kampo? Kas dėl visko kaltas? Kaltų tokiai atvejais, t. y. tokiomis „susumuojančiomis“ akimirkomis, kai suprant, kad ir ką nors trumpam, „čia“ ir „dabar“, laimėjės, iš esmės nelaimėjai nieko, – nebūna, o suerzina kokia nors niekinga smulkmena.

Tie balmai... Na, žinoma, kodėl mums būtent juos reikėjo išsigyti? Kodėl reikėjo pirkti ant savo galvos – dryžuotus?! Ir it pėdseki, it medžioklinį šunį užsiundžius šią asociaciją – stumte išstumti Janą į kalėjimą (pasakojimas, kaip ir žmogus, nuo pat starto akimirkos turi šimtus galimybių, viražų, atsiptiktinumų). Kulkai iš už kampo pasiusti. Šešeliu paleisti. Nurašyti į nuostolius. Kuo remiantis? Ką mes, po velnių, vienas apie kitą žinome? Ką – tikro? Maža kas ką pasako, maža kas kokį akmenėlį dėl intrigos pamėtėja, pagaliau maža kas kokią vinj ikala. Ar net ir visai tave prikala. Prie ko? Prie to paties. Ir tas pagrindas... Kad ir koks jis atrodo šiaisiai laikais pasenęs, kitas, už jį geresnis, per tūkstantmečius taip ir neatsirado.

Vakaru Pekinas

Arktis, kaip ir ši maloni pažintis,
nusipelno kreipinio „Jūs“

2011 04 09

Vakar paspaudusi „stop“ ties ta vieta, kur per šiaurės poliaratį keliaujantis Bruce'as Parry kamšo Niuchčios kaimelyje (Archangelsko apylinkėse esantis taškas) gyvenančios žolininkės Katios trobą samanomis ir klauso miškininko Aleksejaus, aiškinančio, kad į mišką reikia kreiptis „Jūs“, išleikiau į susitikimą su A. – mergina iš Kauno, Pekine gyvenančia jau ketvirtus metus. Baisiai keista eiti dulkėtomis gatvėmis (jas tujinu ir tujinsiu – „Jūs“ galėčiau sakytis nebebt gatves šiaušiančiam vėjui) ir kalbėtis apie *Budę*, *Galerą*, *Boškę* ir kitus ankstyvoje paauglystėje nuzulintus kampus.

A. – beveik visą Kiniją išmaišiusi, avieną Vidinės Mongolijos stepėse dorojusi, visus Pekino klubus ir muzikos festivalius apšokusi, dabar pertrauką nuo savo darbo vienoje tokioje kompanijoje daranti, Sartre'o noveles bute su trimis kinėmis skaitant sinologę.

Nulindome į dirbtinėmis gėlėmis išmuštą kinų musulmonų „restoraną“. Ant staliuko stovinti vazelė su violetine celofanine rože (grakštai gotiška aliužia į jaunėles dienas), pūdyto sojų varškės sūrio kalnas ir „Yan Jin“ tapo šios pažinties liudininkais. Šalia sėdintys diedai kišo nagus į mūsų maišelyje gulinčius lavašus – A. davė jiems vieną lakštą. Už tai mainais kinas ant mūsų stalo žlegtelėjo milžinišką *bulkos* gabala – net celofaninė rože suvirėjo nuo kepalio svorio. Būtinai panaudosiu A. praktikuojamą atkirčio kinams, kurie, išgirdę *Litaowan* (Lietuva), sako *dobryj den'*, metodą: pasiteirausiu, ar jie kartais néra japonai (taip palausus patariama paspartinti žingsnį).

Slankiojome tuščiais ir penktadienio pramogų pilnais kvartalais. Įsitaisėme gatvėje kažkokios kavinės išneštuose krėsluose ir tarsi svarmenis kilnodamos žalia „Yan Jin“ buotelį toliau kalbėjomės. Keista, kad ši vakarą nemačiau įprasto penktos savaitės dienos vakaro personažo – senio, už pavadėlio vedančio žąsi. Paukštis paprastai laviruoja tarp išgalastais savaitgalio aukštakulniais avinčiu gražuoliu ir gailiai gagena. Ši kartą gageno mano galva, prikimšta Bruce'o Parry kelionių vaizdu: noriu su inupiatais skrosti banginį, su sibiriečiu Vasiliu mušti būgnus ir girdyti žolę – joje *die-dušos* šamanai gyvena – degtine, prajodinėti laukinius elnius, ant kaklo ryšeti Šiaurės pašvaistę! Tikiu, kad ateityje taip ir bus. O kol kas man Arkties turtais pabus visokie elektronikos ir roko festivaliai bei rusų parduotuvė su išsilgtais produktais – grikių, grietine, šokoladu – sutarem, kad A. aprodys šias, man dar nepažįstamas, Pekino vietas. Žiūrėsim, ar jos bus vertos kreipinio „Jūs“.

Grikių euforija

2011 04 14

Oi, ta rusų parduotuvė tikrai puiki. Akis patyniau pačiusi sūrius, šokoladus, grikius. Ten ir duona normalios spalvos, iškepta ne iš balinamosios pudros, neprikimšta pažastu gaiviklių aromatui (ne iš kepėjų, o prekybos centruose pirkti ragaišiai taip tvoskia kokosais, kiviais ir vanile, kad, regis, tavo kambarį sėdi turgaus boba ir purškia ant savęs pigiausius, tropikų vaisius ir saldžiuosius prieskonius imituojančius *dezikus*). Greičiausiai esu materialistė arba receptoriu vergė, kad nuolat kalbu apie maistą, tačiau, mano galva, geras maistas yra fizinės, emocinės ir mentalinės sveikatos kuras (Vydūnas rodytų *liuksq*).

Kiniškas maistas yra puikus (na, tik kartais aliejaus ir druskos perteklius arba ta tradicija viskų virti ir kepti – net salotų lapus ir agurkus...), bet jokie statinėje marinuoti kiaušiniai arba ypatingai paruoštas sojų varškės sūris neatostos, pvz., grikių. Parduotuvės „Družba“ asortimentas taip mane sužavėjo, kad pasileidau lakstyti tarp tų trijų lentynu. Šūkavom viena kitai su A. džiaugsmo žodžius ir ištiktukus. Juos nugirdo toks nedidukas jaunuolis ir prabilo į mus Ignalinos dialekto. Jis čia dvejus metus gyvena, sakė kinų kalbą studijuojas. Iš Vilniaus, vardas slaviškas.

Paskui A. pakvietė mane į svečius. Pro virtuvės langą atsiveriančiame mokyklos kieme trečiokai ar penktokai, griaudint trimitams ir būgnams, sinchroniškai mankštinosi. Po dešimties minučių stojo tyla. Dar po dešimties minučių arenaje pasirodė vyresnelių klasė. Ir taip viša dieną kas dieňą: nemokama mažųjų olimpiados televizija.

Kaimynių kinių nebuvo, ant jų durų kabėjo spynos. Pašiukeiciavom su A. ir patraukiau namo. Pakeliui praėjau pro kinų chiromantą – ant gatvės pasidėjęs „reklaminė“ plakatą (delnas su linijomis), laukė klientų. A. diplominis kaip tik buvo apie tokius spėjikus. Norėjau prie to senio pritūpti, nors, atvirai sakant, savo ateities žinoti nepageidauju. Pasak A., to daryti nereikia – greičiausiai įkalęs alaus tēvukas sumanė papramogauti. Ai, pasilinksminiu su grikiu.

Neprakaituotas vijoklių atstumas

2011 04 17

Siaučia siaubingas vėjas, priešais esančio bendrabučio fasado vijokliai kilnojasi ir banguoja – žalia lapų barzda. Kambario durų spynos širdelė, gavusi gūsio, švelniai švilpia. Kaimynė Keitė, atsidariusi duris, leidžia „Franz Ferdinand“ – trepsių į taką.

Jeigu Pekine yra baisiai vieta, tai – Pekino zoologijos sodo metro stotelė. Sumanius pasinaudoti kinų patarimu, esą šalia zoologijos sodo esančiame pastate geriausia pirkti skudurus – rūbus, avalyne, pėdkelnes ir t. t., vakar pasiryžau ten ieškoti batelių.

Šeštadienį į tą vietą suvažiuoja visi Pekine gyvenantys seneliai su anūkais – vos išlipusi patekau į šimtamečių ir trimečių masę: cypriančią, bliaunancią, rékiančią, springstančią nuo saldainių, besiskrepliuojančią, balionus už virvūcių tampančią. Puoliai į šalia esančio pastato vidų, nusileidau į pirmą aukštą ir émiau matuotis batus. Visi keistai spaudė, nors pado skaičiai rodydavo net 40. Pardavėjos viena per kitą aiškino, kad prasitampys, *hen piaoliang* (labai gražūs) etc., bet aš į kalbas nesileidau. Nusiauvusi batą, lékdavau prie kitos pardavėjos ir vėl matuodavausi. Kainos buvo išpiršto laužiamos, kas mane émė siutinti. Pasiuto ir bobos: pas visas išsimatavau ir pridariusi rūgščių grimas nepirkau. Jų pasaldinti balsai ir komplimentai mano kojoms tapo nervingais judesiais – viena net sviedė man neįtikusį batelių į kampą. Norėjau greičiau bėgti iš ten, bet sukandusi dantis liepiau sau išsirinkti laimikį ir amžiams baigtį šitą nemalonų procesą. Galiausiai tarp aršių moterų stelažų pastebėjau melancholišką, nuobodžiaujantį tēvuką. Jo siūlomi batai man ne itin patiko, be to, spaudė, tačiau, pakerėta jo sąžiningumo (vyras iš karto, be jokių derybų, pasakė man kinišką kainą – 45 juaniai, t. y. apie 5 eurus), nusipirkau batelius. Spaudė kaip koks Barboros Radvilaitės korsetas, bet bandyma sau įteigti, kad pade išraižytas skaičius – 40 – yra tikras, o avalynė prasitampys, patraukiau atgal į senelių ir anūkų marmalą.

Jau kad esu čia, reikia nusigauti į *Xiangshan* (Kvapnių kalnų) parką, pamaniu. Būtent nuo zoologijos sodo važiuoja tinkamas autobusas. Žmonių minia didėjo kas minutę: važiuojantys autobusai ir metro vis išspaudavavo mitingo didumo žmogienos masę. Perėjoje vienakojis vyras dvipiršte pėda piešė hieroglifus, šalia jo sėdejo paisinės vyras sudarė paisinėsnių berniukų: pasidėjė didžiulį plakatą su savo iliustruotu CV (buvo vaizduojami ugnies liežuviai ir apangliusi būdelė), laukė, kol kas nors iš juos apspūtusių smalsuolių įmes pinigą į stiklainį. Prie pat autobusų stotelės, kito rato viduryje, ant paklodės, paklotos ant asfalto, gulėjo paralyžiuotas vaikinas, kuriam į šnerves žarnelės pumpavo iš šalia esančio aparato deguonį. Prie ligonio stovėjo senyva moteris – greičiausiai jo motina – ir miniai pasakojo savo sūnaus istoriją. Kas antras jos sakinyis sulaukdavo smulkaus pinigo džangtelėjimo į skardinę žuvies konservų dėžutę.

Autobusas nutraukė šiuos kančių vaizdus – pro langą skriejo dangoraižiai ir dangoraižiai. Po valandėlės juos pakėtė žydičių medžių liemenys, laukai.

Kelias į parką buvo kiek status. Lipant įkalnės gatvele iš visų pusų čirškėjo aliejus – ant iešmų kepė mėsos, dešros, miltiniai gaminiai. Prie muzikos prekių parduotuvėjų sėdėjo mergaitės ir grojo styginius milžiniškas juodas kankles priemonėmis instrumentais.

Parkas – tai didžiulė teritorija su žydičiomis sakuromis, man nežinomais medžiais, gėlėmis, stirnų muliažais ir kalnais aplinkui. Per kelias valandas apkopinėjau visus kalnus, o nusileidus į apačią kartojau savo pamėgtą socialinį žaidimą: stabtelėjusi prie žydičio medžio užkalbindavau koki nors kiną ir prašydavau, kad mane nufotografuot (visi kinių taip daro).

Po Kvapnių kalnų parką vaikščiojo moksleivių būriai. Moksleivių ypač knibždėjo tokiam pastate – dviem kambarių patalpoje: visi išsirikiavę eilute, pagarbiai tylėdami, apžiūrinėjodami fotelius ir lovas, ant kurių prigulės kadaise dirbo didysis Mao. Nuotraukose spindulingo veido vadas spaudė rankas visokiems svarbiems asmenims – ant lauke iškabintų nuotraukų byrėjo rožinių žiedlapiai. Vaikučiai pagarbiai grožėjosi – galima išplauti ne tik rūbus, bet ir galvas.

Važiuojant atgal teko persėsti Pekino zoologijos sodo stotelėje. Vakarejo, tad žmogienos masę, tarsi koks faršas, į kurį kažkas per tą laiką, kol kopinėjau po kalnus, iplėlė aliejaus ir įmušė kiaušinių, atrodė glitesnis ir riebesnis nei prieš tai. Ištikta mažo isterijos priepluolio, pasileidau bėgti kuo toliau nuo masės – pabėgėjusi greitkeliu į šokau į autobusą ir jis, važiuodamas aplinkkeliais, parvezė namo.

Kaip gera namie: žiūrėti į judančią, neprakaituotą vijoklių barzdą, kuri nuo manęs laikosi pagarbiu atstumu.

Katia

2011 04 22

Vakar atvyko Katerina iš Odesos!

Tą Kateriną pažista visi, kas kada nors užsiėmė fotografią, – kažkada pusiau autostopu, pusiau traukiniais vežėmė į Odesą parodą. Labai susidraugavau su Katia, tad kitaip metais pas visas jos močiutes (jų slavai kažkodėl turi daugiau nei mes) senoviniuose namuose prie Lvovo sekcijoje išrikiuotas porcelianines kazokų skulptūrėles kutinai, ant sienų kabaničiuose kilimuoze išaustus elnius šeriau, Karpatuose po atviru dangum šokom (žvaigždės ten kūdikio didumo), Gryša, primenantis šunj, dėjo trauklapi ant sužeistos kojos, nuo kalnų nusileidusiu huculų sūrį pirkom, kasnakt ant „Šarvuoci „Potiomkino“ laiptų Odesoje su keistais Plevino gerbėjais juokaudavom, Kryme su pseudojogais grikius ant laužo virdavom ir žiūrėdavom, kaip jie vakarais ruoses moko šokti pilvo lašinių polkas. Su Katia kažkada nukeliavome į Maskvą – pakvietė Naujujų metų sutikti toks Aleksejus, su kuriuo susipažinome toje grikų stovykloje Kryme. Prie pat mums atvažiuojant, Aleksejus pakliuvo po mašina – kai atvykome, jis buvo antra diena sugrižęs į realybę, tad sunkiai prisiminė mūsų vardus, svirduliavo ir niekuo nesiskyrė nuo Osvencimo kankinių. Dvi savaitės komos jis pavertė skeletu milžiniškomis, į vieną tašką žiūrinčiomis juodomis akimis. Jo tėvas mus traktavo kaip gelbėtojas, padėsiančias Liošai greičiau atsigauti: liepdavo eiti su juo pasivaikščioti po -30 °C užšaldytas Maskvos Justiniškes (Lioša 20 cm eidavo 4 min.), gerti arbata, kurios Aleksejus neturėjo jégų gerti. Miegojome viename kambaryje su ligonio senele, seserimi, kurios niekada taip ir nemačiai be plaukų suktukų, ir pačiu Lioša, kuri paryčiais kanindavo sloganus sapnai. Jo tėvui meluodavome, esą turime reikalų ambasadoje – tik toks pasiteisinimas jis įtikindavo atrakinčių durų spyną. Naujuosis sutikome ne su kažkokiais Katios gruziniais, bet su Liošos gimine kažkur Koroliove – žemėlapyje nepažymėtame kosmonautų ir raketinių bazių miestelyje. Tada pirmą kartą gyvenime išvydau tiek ikru vienoje vietoje – raudonuosius iš kibiro sėmėme šaukštasis ir darėme sumuštinius 100 žmonių (tieki asmenų šventė Naujuosius ir Aleksejus sugrižimą į gyvenimą). Laikrodžiuui mušant dyliką visi atsistoję ir susikaupę klausėsi Putino kalbos, o Katerina, pamenu, neįslaike – išleikusi į lauką émė plėsti Ukrainos himną ir jau pačią pirmają naujų metų valandą iki prakaito susirijoje su Liošos teta, kuri ciniškai atsiliepė apie ką tik praūžusių Oranžinę revoliuciją (manęs tuo metu buvo klausinėjama, ar lietuvių nekalba lenkiškai ir ar ne tiesa, kad gera mums buvo drauge Sajungoje...). Ta naktį su Katia vaikščiojome po vaiduoklišką, betoninių Koroliovų ir niršome... Žodžiu, ta Katerina yra mano (ir turbūt jūsų, nes ją labai daug kas Lietuvoje pažista) keistų kelionių draugę – vis pasimatome kas dvejus ketverius metus.

Vakar paryčiais ją pravedžiau pro bendrabučio budėtojų postą, paguldžiau nusnūsti kambaryje, kuriame visą parą nesiliauja tilindžiavusios per visa patalpos ilgi išskabintos išairiaspalvės Natsumi liemenėlės, o pati išėjau į pamokas.

Katerina nubudusi pareiškė žinanti visus Beihai ir Hohai parkus, kuriuos buvau mintyse įtraukusi į relaksacinių jos pirmosios dienos Kinijoje programą. Pasirodo, Katios pirmosios dienos Kinijoje premjera, kuri paskui nusitešė į trijų savaičių, įvyko prieš trejus metus – esą jos klasės draugas, dirbantis jūreiviui, surado jai ukrainiečių kalbos mokytojos darbą (?) kažkokiam miestelyje prie Šanchajaus (!). Katia ten tris savaites kinukams rode kartotines kortelles su užrašytais žodžiais ir mokė tarsi „krokodil“, „diakuju“ ir kitus naudingus bei nenaudingus žodžius. O paskui, trūkus kantrybei, metė tas kortelles ir patraukė viena sau į Pekiną. Pekine susipažino su daug vaikinų, iš kurių, kaip supratau iš jos pasakojimo, kas trečias jai siūlydavo tekėti. Iš gerbėjų gausos išsirinkusi sau patinkantį kiną, su juo keliavo po visokius miestus, kurių pavadinimų dabar tiksliai neprisimenant. Katerinos *delavaja* aura ir organizacinė charizma suvystė ir mane: sutikau su ja kitą savaitę 20 val. traukiniu belstis į Geltonojo kalno ir kartu aplankytį mano išsvajotus Huidžou kaimus. Su mumis esą keliautų ir jos pažiomas – keturiaskesmetis, pasak ukrainietės, labai malonus ir įdomus kinas, apkeliauves visą pasaulį ir pusę savo gyvenimo pragyvenęs Kanadoje. Vakare draugę palydėjau iki dešimtosios metro linijos stotelės, kurioje laukė internečiai surastas, ją kelioms naktims turintis priglausti Andrejus iš „Hospitality“ klubo. Andrejus spaustamas ranką labai džiugiai sureagavo į mano tautybę: čia anglų kalbos mokytoju dirbantis ukrainietis gyvena su lietuviu E., kuris, supratau iš vardo, yra pažiastamo draugas. Malonių pažintų su Andrejumi aplaistėme kinišku makaronų viralu, o sutvirtinome sutartiniu pigios skylės padavėjosi, kuri prieš mus atsisidusis visą valandą šukavosi grifką, erzinim: *ei, tai kodėl neturite arbatos? Gi Kinija – arbatos šalis.*

VAIVA GRAINYTÉ

Iš „Žmonių veiklos“, arba Jie vaiksto tarp mūsų

Garso juosta, pavadinta „Žmonių veikla“, buvo rasta Rosvelo apylinkėse. Iššifravus nežinomą kalbą, paaiškėjo, kad tai interviu, tačiau kas jo autorius ir su kuo jis kalbasi, nėra aišku. Mokslininkai turi jvairias prielaidas.

Bėgspiris

– Bent 5 metrus jūs žole ant kelių čiuožėte į viršų iškelęs rankas. Paskui prie jūsų puolė tokiais pat drabužiais vilkintys žmonės (grupės nariai) ir vienas po kito sušoko ant jūsų, visiškai jus užguldami. Kaip jautėtės? Ar didelis buvo spaudimas?

– Jausmas čiuožti sodria, iš apačios šildoma žole buvo nuostabus. Tik čiuožiau žymiai toliau, nei jūs teigiate – kiekis 10 metrų. Kelius esu apsivyniojės specialia medžiaga, kuri apsaugo nuo purvo ir vabzdžių įkandimų, o kartais nuo spyrių ir kitų traumų. Sušokę grupės nariai mane tikrai sušaudė, vos kvapą galėjau atgauti. Be to, visi suprakaitave, žinote, tas žmogaus prakaitas... Bet jausmas buvo nuostabus.

– O kodėl jie ant jūsų sušoko?

– Visi norėjo gauti tos jėgos, kuri padėjo pataikyti ka muolį į tinklą.

– Jūs gana žvitriai išsisukote nuo priešingos grupės atstovų. Mačiau, kaip bėgote bėgote, bėgote bėgote, išvengėte vieno, paskui kito žmogaus su žaliais drabužiais, metėtės į kairę, trumpam pasislėpėte už savo grupės nario, o tada iš visų jėgų spryrėte į kamuoli. Kamuolys tiesiu taikymu nuskriejo į tinklo kampą. Kaip užteko jėgų prasibrauti pro šitiek kliūčių?

– Buvo labai sunku, nes tvieska ryškios šviesos, o dar riaumoja tie, kur sėdi aukštai ir įsikrauna geltonu skysčiu, jie maskatuoja skudurais ir gąsdina, šonuose – vis sukasi ir žybsi užrašai – visi stengiasi nukreipti dėmesį. O priešingos grupės žmonės – beje, ne su žaliais drabužiais, o su žaliais ir baltais – nepaprastai gudrūs ir judrūs, nes pripuola tada, kai visiškai to nesitiki, ir naudoja kojas bei alkūnes, to yra išmokyti ne ką prasčiau nei mes. O pataikiau todėl, kad daug skiriu tam laiko, išmokau gan aukštai išskelti kojų ir pašokti. Salygos sudarytos geros, kamuolys visada pri pūstas, o žolė, kaip minėjau, šildoma.

– O kaip dėl ilgų plaukų? Jie juk plaikstosi vėjyje ir neretai užkrenta ant regos organų, turite nuolat taisytis. Ar nebuvu minčių nusikirpti ar bent jau susirišti?

– Taip, buvo tokų minčių. Bet kai išsiplovės galva pa sižiūri į veidrodį, žinot, taip gerai atroda, man visai tinka ilgi plaukai, ypač kai abi rankas sulenkiu ir ištraukiu pilvą... Na, bet jūs teisus, reikės kažką galvoti, nes bijau pataikyti ne ten, kur reikia.

– Ar su grupės nariais pavyksta suderinti bėgiojimą ir spardymą? Juk kažkas vis tiek turi būti arčiau priešingos grupės, kažkas per viduri, kažkas – arčiau prie savo pusės. Juk negalite visi iurmū mestis į tą pačią vietą. Gal pasitaikė kokių nesklandumų?

– Stengiamės suderinti, kas, kur, kada bėgs ir spirs. Mums padeda žmogus-patarinėtojas, atvykės iš kitos teritorijos. Kartais jis mus aprékia, kartais jo nesuprantame dėl kalbos barjero, bet šiaip jis netrukdo, nes kai esame ant žolės, jis tik stovi su kostiumu po stogine ir rėkauja, rankom mosikuoją. Vengiamo kreipti į jį dėmesį, kad neblaškytų. Aš dažniausiai esu arti priešingos grupės tinklo. Stengiuosi bėgti greitai, mėtaus į šonus, kad apgauciau tuos žaliai ir baltai vilkinčius. Nesklandumą pasitaiko dažniausiai tik duše, kai kas nors paslepija muišlą ar šortus.

– Ar nebijoje būti nupirktas?

– Bijau. Niekada negali žinoti, kas tave panorės įsigyti. Todėl stengiuosi labai neišsiskirti iš grupės. Kartais jautie si kaip sraigtelis svetimose rankose. Bėgioji bėgioji, spar dai spardai, nesupranti, dėl ko visa tai, o tada pamatai, kad tie iš priešingos grupės irgi tokie pat žmonės kaip ir tu, su tais pačiais trūkumais ir problemomis, tik skirtinges spalvos drabužiais.

– Ir pabaigoje – gal turite kokį talismaną?

– Taip, bet niekam jo nerodau, tai raudonos spalvos stačiakampis popierėlis, visada prie savęs jį nešioju.

– Ką veikiate, kai nemušinėjate kamuoliuko?

– Gulinėjau prie baseino, geriu tokį skystį su alyvuoge iš trikampių taurių, valgau krabus ir austres, be to, kartais renku sidabrinius stalo įrankius ir mažus buteliukus su skysčiu galvai plauti.

– Dažnai važinėjatės iš vienos vietas į kitą. Ar nenusi bosta?

– Žinoma, nusibesta, ypač tos eilės oro uostuose, ginčai dėl bagažo svorio, tos pačios lėktuvo merginų instrukcijos, ta pati kava iš automatų popieriniuose puodeliuose. Viskas galėtų vykti vienoje vietoje, nes esmė visur ta pati, absoliučiai ta pati. Tik kad kitur temperatūra aukštesnė ir odos spalva tamsesnė, bet šiaip tai – tas pats.

Raketmušis

– Kaip jaučiatės po šitiek atmušinėjimo, mojavimo dešine ranka? Ar nepagalvojote, kad paėmės raketę į kaire ranką pailsintumėt dešinę?

– Žinot, po trijų valandų lakstymo iš vienos pusės į kitą jaučiuosi labai išsunktas, nors ne tik atmušinėjau, bet ir įmušinėjau. Matot, greitis yra labai didelis, todėl tiesiog nespėjti perimti raketės į kitą ranką.

– Mačiau, kaip eigos metu į kišenę kemšatės kamuoliukus. Rodos, kiekvienoje trumpų kelnių kišenėje telpa po 3–4. Jeigu pasisiūtumėte didesnes kišenes, kuriose tilptų po 10 kamuoliukų, nereikėtų dirbtį karštyje toms mergaitėms už jūsų nugaras.

– Gera idėja. Bet mergaitėms tai yra gera treniruotė – padavinėti kamuoliukus ir rankšluosčius. Aš irgi nuo to pradėjau. Beje, šiandien davė moteriškus kamuoliukus, kurių kišenėse telpa daugiau, todėl mergaitėms mažiau darbo.

– Moteriškus kamuoliukus?

– Taip, jie yra mažesni, lengvesni ir geltonesni, jų plaukas švelnesnis, o duoda juos, kai švilpuką turi moteris arba kai baigiasi vyriški. Dar būna vaikiški kamuoliukai, bet jie kaučiukiniai ir skirti žaisti ant stalo, nes yra per lengvi.

– Šiandien jums gerai krito šlapus tinklo. Ar vis dėlės sunku permušti kamuoliuką į kitą tinklo pusę ir kam to reikiakai?

– Na taip, šiandien buvo daug smūgių į vidinę pusę. Tas kitas žmogus už tinklo galėjo daugiau pailsėti. Jis ir taip yra traumuotas, todėl jam reikia šiek tiek ramybės. Permušti kamuoliuką į kitą pusę néra taip sunku, kaip atrodo. Reikia ranką laikyti ne per žemai ir išmetus kamuoliuką į orą smogti tinkleliu gerai atsivédėjus. Svarbu, kad tinklelis būtų įtemptas ir nesuplyšęs. Yra visokių būdų ir gurdybių, bet jū dabar čia negaliu sakyt. Tiesiog taip priimta, turi paklusti taisykliems, kurios sako, kad negali smūgiuoti koja ar alkūne.

O kam to reikia, nežinau... Gal kad vienas iš mūsų po visko jaustusi gerai, o kitas – blogai? Gali būti.

– Ar gerai matote tą kitą žmogų anapus tinklo?

– Matyt matau puikiai, nors man tai nėra būtina, nes su juo galime pasikalbėti ir laisvu metu kur nors prie baro. Man svarbiau nulaikyti raketę, pataikyti į kamuoliuką ir tinkamai išsiskesti.

– Su tais pačiais drabužiais matau jus jau keliais kartus iš eilės. Kodėl vengiate kitų spalvų?

– Nevengiu (juokiasi). Tiesiog man liepia nešioti tuos drabužius, nes ant jū kažkas užrašyta, kas atkreipia dėmesį, kitaip negalėčiau važinėtis ir gerai maitintis. Be to, juk man kiekvieną kartą juos išskalbia.

Kapšis

– Ore žergtelėjot kaip reikiant. Trumpai net pasirodė, kad į niekų nesate įsikibės. Ar tiesa, kad šią savaitę jau padėjote įkelti daugiau kaip 100 namukų paukščių?

– Įkéliau maždaug 87 namukus su apskritom landom ir 11 namukų su kvadratinėm landom, jeigu jau tiksliai. Tie žergtelėjimai yra mano firminis ženklas (juokiasi), o išsilaiatyti padeda šakos, kai kurios tokios mažos, kad nesimato, dėl to jums ir pasirodė, kad kabu ore. Beje, mane netgi priėmė į Paukščių stebėtojų asociaciją, nes turiu gerus žiūronus.

– Iš ko paveldėjote gabumus, o gal išsiugdėte?

– Dėjimo, kėlimo refleksas man būdingas nuo mažumės. Mama sakydavo: „Šitas vaikas dės aukštai.“ Visos buto sienos būdavo nutašytiros koše. Bet tuo metu ji dar negalėjo numatyti, kiek daug džiaugsmo suteikiu paukščių namukų meistrams.

– Tai viskas prasidejo dar vaikystėje?

– Būtent. Nors viskas prasidejo nuo to, kad savindavaus iš lizdų paukščių kiaušinius, išliuogdavau į aukščiausius ir ploniausius medžius, kol kartą įkliuvau tuo metu grybavusiai paukštininkystės ūkio direktorei. Ji pagrasino iškūstanti mane tévams. Turėjau jai prisižadėti vasaromis dirbtį prie vištų. Taip įgijau daug praktinių žinių ir vos ne tapau mésininku. Gerai, kad vėliau vienas žmogus mane išmokė pulti iš vytelių. Taip dabar esu tas, kas esu.

– O ūgis padeda ar trukdo?

– Nedidelis ūgis padeda pasislėpti karkluose. Vienu metu galima stebeti antis ir prisipjauti vytelių.

– Ar pragyvenimui to užtenka?

– Deja, nelabai. Nesenai pradėjau valyti grindis, tokiu platiu šepečiu valau prakaitą nuo grindų. Ten bėgoja aukštis vyrai iš vieno galio į kitą ir daužo kamuolių į grindis. Kai kada jie paslysta ir griūva iš savo aukštybių. Turiu greitai pribėgti ir pavalyti. Nėra labai sunku, na išskyru gal tai, kad dėl trinties jų batai labai cypčioja – užgula klausos organus. Neklauso, kai siūlau išsiautu.

– O kodėl jie bėgote, kaip sakote, iš vieno galio į kitą?

– Nežinau, juk abu galai vienodi. Skiriasi tik tų žmonių drabužiai. Gal bėgoja todėl, kad kamuolys tik vienas? Šiaip ar taip, bandau kalbinti juos dėl inkilų, dabar pavasaris, man reikės pagalbos.

ŽYDRŪNAS DRUNGILAS

